

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับ โรงเรียนวิถิพุทธ
 - 1.1 พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
 - 1.2 การปฏิรูปการศึกษา
 - 1.3 นโยบายคุณธรรมนำความรู้
 - 1.4 คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ
 - 1.5 แผนยุทธศาสตร์ตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D)
2. โรงเรียนวิถิพุทธ
 - 2.1 ความหมายโรงเรียนวิถิพุทธ
 - 2.2 ความสำคัญและความเป็นมา
 - 2.3 โรงเรียนวิถิพุทธเพื่อสังคมไทย
 - 2.4 โรงเรียนวิถิพุทธกับ โรงเรียนทั่วไป
 - 2.5 หลักการโรงเรียนวิถิพุทธสู่วิถีการเรียนรู้
 - 2.6 การประกันคุณภาพโรงเรียนวิถิพุทธ
3. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ
 - 3.1 ด้านกายภาพ
 - 3.2 ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต
 - 3.3 ด้านการเรียนการสอน
 - 3.4 ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์
 - 3.5 ด้านการบริหารจัดการ
4. โรงเรียนวิถิพุทธ ในจังหวัดศรีสะเกษ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถีพุทธ

กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถีพุทธ มีดังนี้

1.1 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ถือได้ว่าเป็นกฎหมายแม่บทที่เป็นเสมือนธรรมนูญการศึกษาของประเทศ กล่าวคือ การจัดการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท ทุกรูปแบบต้องดำเนินการโดยยึดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้เป็นหลัก และได้ กำหนดคุณสมบัติของเยาวชนไทยให้เป็นคนดี เก่ง มีความสุขเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีสาระบัญญัติ ที่เกี่ยวข้องกับ โรงเรียนวิถีพุทธ และการพัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือ มีความรู้ คู่คุณธรรม ได้แก่

มาตรา 6 ในพระราชบัญญัตินี้

การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ทั้ง ร่างกาย จิตใจสติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและ วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

- (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็น ไปอย่าง ต่อเนื่อง

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา

สรุปได้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนดคุณสมบัติของเยาวชนไทยให้เป็นคนดี เก่ง มีความสุขเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม การจัดการศึกษาของสถานศึกษาโดยการนำหลักพุทธธรรมที่เป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นระบบวิถีชีวิตในการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม ย่อมเป็นการปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดปัญญา มีความรู้ คู่คุณธรรมและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต อันเป็นคุณสมบัติของคนดี เก่งและมีความสุขอย่างแท้จริง

1.2 การปฏิรูปการศึกษา

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทำให้ประเทศต่างๆ ทั่วโลกตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องพัฒนาคน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่สังคมประเทศชาติ การปฏิรูปการศึกษาจึงเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการสร้างชาติ ความเข้มแข็งและความมั่นคงของประเทศซึ่งมาจากการพัฒนาศักยภาพคนในชาติ และจะพัฒนาคนต้องอาศัยระบบการศึกษาที่ครอบคลุม เข้มแข็งมีคุณภาพ

การปฏิรูปการศึกษาในอดีตมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เรียกได้ว่าเป็นยุคของการปฏิรูปหรือยุคของการทำประเทศไทยให้ทันสมัย และได้พัฒนาความคิดและหลักการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ได้มีผู้ตระหนักและให้ความสำคัญของการปฏิรูปศึกษามากขึ้น ท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลงอันรุนแรงและรวดเร็วของสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลกระทบถึงกันทั่วโลก ทำให้ประเทศต่าง ๆ หันมาตั้งกระบวนท่าด้วยการจัดการศึกษาของชาติ เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้อยู่ในยุคของการเปลี่ยนแปลงได้ เพราะต่างมีความเชื่อว่าการศึกษานั่นที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน สำหรับประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน

สุบินรัตน์ รัตนศิลา (2539: 3-11) กล่าวว่า การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การปรับปรุงการดำเนินงานของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการที่มีอยู่เดิมให้ดีขึ้น โดยเลือกสรรเปลี่ยนแปลงและเพิ่มแนวทางการปฏิบัติให้สามารถแก้ไขปัญหาให้เบาบางหรือหมดไป

ประเวศ วะสี (2541: 5) กล่าวว่า การปฏิรูปการศึกษาเป็นเรื่องใหญ่เรื่องหนึ่งที่จะช่วยให้สังคมไทยเข้มแข็ง ตลอดทั้งสังคมสมัยใหม่ที่สลับซับซ้อน และเชื่อมโยงกับระบบสังคมโลกที่มีปัญหาที่ยุ่ยาก รุนแรงเกินกว่าใครหรือสถาบันใดสถาบันหนึ่งแก้ไขได้ ทำที่แบบบูรณาการไม่ใช่มีสวนสำคัญที่จะทำให้บ้านเมืองวิกฤต คนไทยต้องสร้างจิตสาธารณะ สนใจร่วมคิดร่วมทำบ้านเมืองจึงจะพ้นวิกฤต การปฏิรูปการศึกษาเป็นวาระแห่งชาติอย่างหนึ่งที่คนไทยควรเข้าร่วมคิดร่วมทำเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยหลักการของการปฏิรูปการศึกษามี สามประการ คือ เป็นการศึกษาสำหรับคนทั้งมวล สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและเป็นการศึกษาที่แก้ปัญหาทั้งมวล

วิชัย ตันศิริ (2542: 2) กล่าวว่า การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ใหญ่ทางการศึกษา เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่เดิมให้เบาบางลงหรือหมดไป

สุรัฐ ศิลปะอนันต์ (2542: 9) กล่าวว่า การจัดการศึกษาที่ผ่านมาไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโลก ไม่สามารถเตรียมคนให้มีศักยภาพและคุณภาพ ที่จะไปแข่งขันกับนานาประเทศและปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการมีจิตสำนึก

ในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้ประเทศมีความสมดุลและยั่งยืน อยู่บนพื้นฐานของความเป็นไทย

อำนาจ คงสมมาศ (2542: 13) กล่าวว่า การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงแนวทางการดำเนินงาน การจัดระบบการศึกษาให้ดีขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการ จัดการศึกษาให้ดีขึ้นมีคุณภาพ สามารถพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ ให้ทันกับความก้าวหน้าในยุคโลกาภิวัตน์

สรุปได้ว่า การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการ ดำเนินงานด้านการศึกษา เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาให้เบาบางหรือหมดสิ้น โดยมุ่งมั่นที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้น ทันกับความเจริญก้าวหน้าในยุคโลกาภิวัตน์เพื่อ พัฒนาคอนให้เต็มตามศักยภาพ มีความรู้ ความสามารถ มีความคิดสร้างสรรค์ ดำรงตนอยู่ในสังคมได้ อย่างมีความสุข

1.3 นโยบายคุณธรรมนำความรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2550) ได้จัดทำนโยบายและกำหนดแนวทางการดำเนินงานของ กระทรวงศึกษาธิการนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ มุ่งมั่นที่จะขยายโอกาสทางการศึกษาของประชาชนให้กว้างขวางและทั่วถึง โดยคำนึงถึงการพัฒนา คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ เสริมสร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาคอนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ และเชื่อมโยง ความร่วมมือของสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายแรกที่สำคัญของกระทรวงศึกษาธิการ คือ นักเรียน นิสิต นักศึกษาใน สถานศึกษา ประมาณ 15 ล้านคน ซึ่งถ้าทำได้ดีกับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาที่จะขยายผลไปสู่ สังคมในวงกว้างผ่านตัวนักเรียน นักศึกษาด้วย นอกจากนี้ ยังมีประชาชนที่อยู่ในการศึกษานอก ระบบ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ผ่านกระบวนการศึกษาของการศึกษาตามอัธยาศัย

แนวทางปฏิบัติเพื่อสร้างเสริมคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย จะใช้ระบบเครือข่าย โดยยึดโรงเรียนเป็นพื้นฐาน หน่วยสำคัญที่สุดที่จะก่อให้เกิดผล คือสถานศึกษา เครือข่ายระดับต้น คือสถานศึกษาต้องเชื่อมโยงกับครอบครัว วัด หรือสถาบันทางศาสนา รวมถึงในระดับเขตพื้นที่ การศึกษา ซึ่งจะมีเครือข่ายเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาผ่านคณะกรรมการเขตพื้นที่ การศึกษา

กลไกเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญ คือการสร้างวัฒนธรรมสถานศึกษา หรือวัฒนธรรม องค์กรใหม่ โดยนำคุณธรรมสำคัญ ๆ เข้าไปเป็นวิถีชีวิตของคนในสถานศึกษา หรือองค์กรนั้น และ ต้องดำเนินการอย่างครบวงจร เช่น การยึดหลักของคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ได้แก่ ขยัน

ประหยัด ชื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี มีน้ำใจ และให้การศึกษาอบรม เพื่อให้ยึดเอาเรื่องเหล่านี้เป็นการประพฤติปฏิบัติตนในช่วงที่เด็ก และเยาวชนอยู่ในสถานศึกษา ครูและผู้บริหารก็ต้องปฏิบัติเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย จากนั้นติดตามดูว่าผลที่เกิดเชิงพฤติกรรมเป็นอย่างไร

การศึกษา จะเป็นปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนให้เป็นที่ไปในแนวทางที่พึงปรารถนา เรื่อง "คุณธรรม" ไม่ได้วัดกันที่มีความรู้คุณธรรมมากน้อยแค่ไหน แต่ต้องวัดกันที่พฤติกรรมที่แสดงออกมา ที่เป็นส่วนหนึ่งของการยึดคิดเป็นคุณค่าที่อยู่ในตัวตนของคนมากน้อยแค่ไหน และสิ่งนี้ไปกำกับให้มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความมีคุณธรรมมากน้อยแค่ไหน เรื่องนี้จึงเป็นเรื่องสำคัญที่วิธีการ

กระทรวงศึกษาธิการเร่งดำเนินการร่วมกับทุกภาคส่วนของสังคมให้การขับเคลื่อนสังคมไทยได้เป็นสังคมของคำว่า "คุณธรรมนำความรู้" อันจะส่งผลให้เด็กและเยาวชนของชาติเติบโตขึ้นมาบนฐานของคุณธรรมได้อย่างแท้จริง ประเทศชาติเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนตลอดไป

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาโดยเน้นยุทธศาสตร์คุณธรรมนำความรู้ นั้น เป็น แนวทางปฏิบัติเพื่อสร้างเสริมคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย โดยยึดโรงเรียนเป็นพื้นฐานที่จะต้องเชื่อมโยงกับครอบครัว วัด หรือสถาบันทางศาสนา และมีกลไกเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญ คือการสร้างวัฒนธรรมสถานศึกษา หรือวัฒนธรรมองค์กรใหม่ โดยนำคุณธรรมสำคัญๆ เข้าไปเป็นวิถีชีวิตของคนในสถานศึกษา หรือองค์กรนั้น โดยดำเนินการอย่างครบวงจร

1.4 คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2550) ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสามานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง ความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบัน ศาสนาและสถาบันการศึกษา โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข

ดังนั้น เพื่อให้การขับเคลื่อนดังกล่าวมีความชัดเจน เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม " คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ" ที่ควรเร่งปลูกฝังประกอบด้วย

1.4.1 ขยัน คือ ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมออดทน ความขยันต้องปฏิบัติควบคู่กับการใช้สติปัญญา แก้ปัญหาจนเกิดผลสำเร็จ ผู้ที่มีความขยันคือผู้ที่ตั้งใจทำอย่างจริงจังต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกที่ควรเป็นคนสู้งาน มีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รักรงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง

1.4.2 ประหยัด คือ การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สิน สิ่งของแต่พอควรพอประมาณ ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ ผู้ที่มีความประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้คิดก่อนซื้อ เก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า รู้จักทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ

1.4.3 ซื่อสัตย์ คือ ประพฤติตรงไม่เอินเอียงไม่มีเล่ห์เหลี่ยมมีความจริงใจ ปลอดภัย ความรู้สึกกล้าเอียงหรืออคติ ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงทั้งต่อหน้าที่ ต่อวิชาชีพ ตรงต่อเวลา ไม่ใช่เล่ห์กล คดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม รับผิดชอบต่อตนเองและปฏิบัติอย่างเต็มที่ถูกต้อง

1.4.4 มีวินัย คือ การยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับและข้อปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งวินัยในตนเองและวินัยต่อสังคม ผู้ที่มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตามในขอบเขต กฎ ระเบียบของสถานศึกษา สถาบัน/องค์กร/สังคมและประเทศ โดยที่ตนเองยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจ

1.4.5 สุภาพ คือ เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกิริยามารยาทที่งดงาม มีสัมมาคารวะผู้ที่มีความสุภาพ คือ ผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ ไม่ก้าวร้าว รุนแรง วางอำนาจข่มผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทาง แต่ในเวลาเดียวกันยังคงมีความมั่นใจในตนเอง เป็นผู้มีมารยาท วางตนเหมาะสมตามวัฒนธรรมไทย

1.4.6 สะอาด คือ ปราศจากความมัวหมองทั้งกาย ใจ และสภาพแวดล้อม ความผ่องใส เป็นที่เจริญตาทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น ผู้ที่ความสะอาด คือ ผู้รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อมถูกต้องตามสุขลักษณะ ฝึกฝนจิตใจมิให้มัวหมอง จึงมีความแจ่มใสอยู่เสมอ

1.4.7 สามัคคี คือ ความพร้อมเพียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกันร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุ ผลตามที่ต้องการเกิดการอย่างสร้างสรรค์ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความหลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ ความกลมเกลียวกันในลักษณะเช่นนี้ เรียกอีกอย่างว่า ความสามัคคี ผู้ที่มีความสามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตนทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้การงานสำเร็จลุล่วง แก้ปัญหา และขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมที่จะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ

1.4.8 มีน้ำใจ คือ ความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันผู้ที่มีน้ำใจ คือ ผู้ให้ และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่น

เข้าใจ เห็นใจ ผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติการ เพื่อบรรเทาปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาโดยเน้น คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ที่ควรเร่งปลูกฝัง และพัฒนาคน โดยนำมาใช้เป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง ความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนาและสถานการศึกษา โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข คือ ยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี มีน้ำใจ

1.5 แผนยุทธศาสตร์ตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D)

กระทรวงศึกษาธิการ (2552) การจัดการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของ ผู้เรียน กระบวนการจัดการศึกษาที่สมบูรณ์จึงเปรียบเสมือนเหรียญสองด้านคือ ด้านหนึ่งเป็นการจัดการ เรียนการสอนและจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาแต่ละช่วงชั้น เพื่อสร้างองค์ ความรู้กระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ มีทักษะ การดำรงชีวิตที่เกิดจากการฝึกหัดสามารถใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและ ประกอบอาชีพ อีกด้านหนึ่งคือเป็นการบ่มเพาะ กล่อมเกลา ปลูกฝังและปลูกจิตสำนึก เพื่อให้ผู้เรียนมี คุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม เกิดความตระหนัก ในบทบาทหน้าที่ซึ่งในจิตใจเพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมี ความสุข สถานศึกษาทุกระดับ ทุกสังกัด และหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนและ ร่วมจัดการศึกษา จึงมีส่วนสำคัญในการจัดการเรียนการสอน และจัดกิจกรรมที่จะส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาผู้เรียนอย่างเหมาะสมโดยการประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนจัด กิจกรรมที่มุ่งเน้นภารกิจทั้ง 3 ด้าน (3D) ได้แก่ด้านประชาธิปไตย (Democracy) ด้านคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นไทย (Decency) และด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติด (Drug - Free)

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน

1) ด้านประชาธิปไตย (Democracy) มีความตระหนัก เห็นความสำคัญ ศรัทธาและ เชื่อมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งรังเกียจ การทุจริต และต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง

2) ด้านคุณธรรม จริยธรรมและความเป็นไทย (Decency) มีคุณธรรม จริยธรรม ความดีงามรู้ผิด ชอบชั่วดี มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และยึดถือปฏิบัติอยู่ในวิถีชีวิต

3) ด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติด (Drug - Free) รู้จักหลีกเลี่ยงห่างไกลยาเสพติด

วิสัยทัศน์

มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่ดี 3 ด้าน คือ ด้านประชาธิปไตย ด้านคุณธรรมจริยธรรม และความเป็นไทย และด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติดอย่างยั่งยืน

พันธกิจ

1) จัดการเรียนรู้ ด้านประชาธิปไตย ด้านคุณธรรม จริยธรรมและความเป็นไทย และด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติด

2) ยกกระดับคุณภาพและมาตรฐานสถานศึกษาสู่ระดับ 3 ดี

ยุทธศาสตร์

1) สถานศึกษามีระบบการบริหารจัดการที่ดีมุ่งมั่นพัฒนาโดยยึดหลักธรรมาภิบาล

2) มีการจัดการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมที่เน้นการสร้างองค์ความรู้และคุณลักษณะ 3 ดีแก่ผู้เรียน

3) จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการทำงานให้เป็นแบบอย่างที่ดีเอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน

สรุปได้ว่า นโยบาย 3 ดี เป็นนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ ด้านประชาธิปไตย (Democracy) คือ มีความตระหนัก เห็นความสำคัญ ศรัทธา และเชื่อมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งรังเกียจการทุจริต ด้านคุณธรรม จริยธรรมและความเป็นไทย (Decency) คือ มีคุณธรรม จริยธรรม ความดีงาม รับผิดชอบต่อชีวิต ด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติดอย่างยั่งยืน (Drug-free) คือ รู้จักหลีกเลี่ยงห่างไกลยาเสพติด

2. โรงเรียนวิถีพุทธ

กระทรวงศึกษาธิการ (2547) โรงเรียนวิถีพุทธเป็นสถานศึกษาในระบบปกติที่นำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งอาจจะเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษา หรือการจัดระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนส่วนใหญ่ โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาผู้เรียนให้ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ คู่ พัง เป็น คือ ใช้ปัญญาและเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต และการจัดดำเนินการของสถานศึกษาจะแสดงถึงการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโมสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้การพัฒนาผู้เรียนดังกล่าว

จัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรม ทั้ง ศีล หรือพฤติกรรมหรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดั่งงามสำหรับตนและสังคม สมภาณี หรือด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพมีสมรรถภาพ มีจิตใจที่มั่นคงเข้มแข็งและสงบสุข และปัญญา ที่มีความรู้ที่ถูกต้องมีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่ดีแบบคาย (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครูและผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกัลยาณมิตรที่สำคัญ ที่รักและปรารถนาดี ที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุด

ภาพอรรถนงของโรงเรียนวิถิปุทธ เป็นภาพที่สะท้อนถึงการนำหลักธรรมพระพุทธศาสนา มาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักไตรสิกขา และแสดงถึงความพยายามในการนำหลักพุทธธรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างชัดเจนโดยให้มีรูปแบบที่หลากหลายตามความเหมาะสมของสถานศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างดีที่สุด พร้อมกับสร้างสรรค์สภาพการดำเนินงานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนมีความสุขและได้พัฒนาชีวิตและสังคมที่ดั่งงาม

2.1 ความหมายโรงเรียนวิถิปุทธ

ได้มีผู้รู้หลายๆท่านให้ความหมายของโรงเรียนวิถิปุทธ ไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2547: 12) ให้ความหมายโรงเรียนวิถิปุทธ คือโรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้พัฒนาการ กิณ อยู่ คู่ พัง ให้เป็น โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญาและมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิต

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2547: 25) กล่าวถึงความหมายของ โรงเรียนวิถิปุทธ ว่าหมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยภavana 4 คือ พัฒนาการทางกาย สังคม จิต ปัญญา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2547: 15) กล่าวว่า โรงเรียนวิถิปุทธ คือโรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน โดยรวมของสถานศึกษาเน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้พัฒนาการ กิณ อยู่ คู่ พัง ให้เป็น โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญาและมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานในการดำเนินชีวิต

สรุปได้ว่า โรงเรียนวิถิปุทธ หมายถึง โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่มีอยู่แล้ว ไม่ใช่โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่แต่เป็นโรงเรียนที่ได้นำหลักพุทธธรรมมาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารกระบวนการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยนำหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมภาณี ปัญญา มาบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระและกิจกรรมต่าง ๆ ในหลักสูตร

2.2 ความสำคัญและความเป็นมา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547: 11) ได้สรุปความสำคัญและความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธไว้ว่า วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยได้รับการกลมกลืนของคำสอนของพระพุทธศาสนาตั้งแต่ยุคแรกของประเทศชาติไทย จนกล่าวได้ว่าวิถีพุทธ คือวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่ จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ พุทธธรรมหรือพุทธศาสนเป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตอย่างแท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือ การกิน อยู่ คู่ พัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวช ผู้มุ่งชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกระดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อม ๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขไปด้วยอย่างชัดเจน พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาหลักเป็นระบบการศึกษา 3 ประการ เรียกว่าไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ที่เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรม เพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญา ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัย อีกทั้งมีความยากง่าย ตั้งแต่เรื่องเบื้องต้นของเด็กและผู้ใหญ่จนถึงเรื่องละเอียดซับซ้อนที่ยากจะหาองค์ความรู้อื่นใดมาเทียบได้

การศึกษาของกุลบุตรกุลธิดาและผู้ใหญ่ทั้งหลายในอดีตอันยาวนานของไทย มีฐานจากการใช้พุทธธรรมมาอบรมสั่งสอน แต่อาจไม่มีระบบของการศึกษาบังคับอย่างในยุคปัจจุบันแม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับแก่คนส่วนใหญ่ แต่ก็มิได้นำเอาพุทธธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา แต่นำระบบและองค์ความรู้ตาม โลกนิยมโดยมีฐานจากประเทศตะวันตกมาเป็นแกนในการจัดการศึกษา ทำให้พุทธธรรมเองเริ่มห่างเหินจากชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้น ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายในความล้ำค่าของพุทธธรรม และในความเป็นสมบัติของชาติ ซึ่งได้ก่อร่างสร้างฐานของวัฒนธรรมไทยมาแต่อดีต ด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรมและระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการให้การศึกษาค้นคว้าผู้เรียนทุกวัย ทางกระทรวงศึกษาธิการจึงมีแนวความคิดที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษาปัจจุบัน เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนด ที่มีคุณสมบัติของการเป็นคนที่ดี เก่ง มีความสุข อันเป็นเป้าหมายแท้ของพุทธธรรมอยู่แล้ว ให้มีความชัดเจนขึ้นโดยผ่านงานดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ อันเป็นตัวอย่างที่จะขยายผลสู่การพัฒนาในโรงเรียนอื่น ๆ ต่อไป

สรุปได้ว่า วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยมีความเป็นเอกลักษณ์มาแต่อดีต การจัดการศึกษาที่มีฐานจากการใช้พุทธธรรมมาอบรมสั่งสอนนั้นยังมีคุณค่าในองค์ความรู้ ที่ควรนำมาสู่การปฏิบัติกันต่อไปในรูปแบบของโรงเรียนวิถีพุทธ

2.3 โรงเรียนวิถีพุทธเพื่อสังคมไทย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2547: 126-147) การจัดการศึกษาตามแนวพุทธเป็นแนวคิดหรือหลักการจัดการศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์และธรรมชาติให้ถูกต้องตามความเป็นจริงที่มองชีวิตของมนุษย์ และเข้าใจความเป็นจริงเพื่อใช้ในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความเป็นจริงที่ทำให้ชีวิตมนุษย์พัฒนาไปด้วยดีในท่ามกลางสิ่งแวดล้อม โดยบุคคลควรดำเนินชีวิตอย่างไร ตามความเป็นจริงทั้งของโลก และชีวิตด้วยระบบการพัฒนาคนให้อยู่ท่ามกลางความจริง การศึกษาตามแนวพุทธ เป็นการสอนความจริงตามธรรมชาติ ด้วยหลักศีล สมาธิ ปัญญา ตามความเป็นจริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

การพัฒนาคนต้องเป็นองค์รวมต้องใช้ทั้งสามอย่างในทุกเรื่อง ศีล สมาธิ ปัญญา ต้องสืบเนื่องกัน คือ ในขณะที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม จะต้องมีการเจตจำนงต่อสิ่งนั้น และต้องมีความตั้งใจต่อสิ่งนั้นอย่างใดอย่างหนึ่งพร้อมกับทำใจขอบเขตของความรู้ และต้องเรียนรู้สิ่งนั้นไปตลอดเวลา เมื่อคนเราได้เรียนรู้เพิ่มขึ้นทำให้บุคคลได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้นสภาพจิตจะเปลี่ยนไป และพฤติกรรมสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมจะเปลี่ยนไปโดยพัฒนาไปด้วยกันทั้งหมด

การศึกษาตลอดชีวิต (life long education) เป็นการศึกษาที่คนไทยจะต้องเรียนกันตลอดชีวิตทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยโดยเนื้อหาที่เรียนเกี่ยวข้องกับชีวิตจริง เรียนแล้วใช้ประโยชน์ได้ และขณะเรียนต้องทดลองปฏิบัติด้วย สำหรับโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการมากกว่านั้น เพราะการเรียนเป็นวิถีชีวิต หรือเรียนโดยการดำรงชีวิต (learning living)

สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายช่วยจัดการศึกษา สถาบันศาสนาสามารถจัดการศึกษาได้ วัด และชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนมากขึ้นเป็นการร่วมจัดการ โดยหลายฝ่ายร่วมกัน การให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะต้องเกิด 3 ลักษณะคือ 1. โปร่งใส (transparency) 2. มีเจ้าภาพหรือผู้รับผิดชอบ (accountability) และ 3. มีส่วนร่วม (participation) ดังนี้

โปร่งใส เป็นการบริหารที่สะอาดบริสุทธิ์ ที่สามารถให้ทุกฝ่ายเข้ามาตรวจสอบได้ ด้วยระบบตรวจสอบที่มีผู้ตรวจสอบมากมายทำหน้าที่ ที่จะทำให้เกิดความโปร่งใสตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ดังนั้น วัด และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นกรรมการ โรงเรียนจึงช่วยตรวจสอบดูแลการบริหารโรงเรียนให้โปร่งใส

การมีผู้รับผิดชอบ หรือเจ้าภาพรับผิดชอบ เป็นการกำหนดให้งานทุกอย่างจะต้องมีผู้รับผิดชอบ ทั้งงานล่าช้า การแก้ปัญหา เช่น พฤติกรรมของเด็กนักเรียน และการแก้ปัญหาด้วยการอบรมพฤติกรรม ซึ่งทางบ้าน วัด และโรงเรียน (บวร) ต้องเข้ามาดูแลความประพฤติของเด็กเพื่อให้

เกิดความต้องการ และร่วมกันตรวจสอบการทำงานตามความรับผิดชอบให้เกิดความโปร่งใส และมีผลตามต้องการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2552: 19-26) การมีส่วนร่วม เป็นการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการทำงานทั้งหน่วยงานที่กำกับดูแลในระดับกรม ในระดับพื้นที่ และระดับชุมชน หรือบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ในการทำงานที่ร่วมมือกันทุกฝ่าย และการแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยมีโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบหลัก สภาพแวดล้อมในปัจจุบันทำให้เด็กนักเรียนบางส่วนไปไม่ถึงโรงเรียน ไปอยู่ตามสถานบันเทิง หรือห้างสรรพสินค้า ดังนั้น การแก้ปัญหาพฤติกรรมเด็ก และเยาวชนผู้เป็นนักเรียน จะต้องดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธที่มุ่งแก้ปัญหาาร่วมกันในด้านต่าง ๆ มีการประสานการทำงานต่างๆ ร่วมกัน และทำหน้าที่ให้เพียงพอต่อการแก้ปัญหา และการทำงาน การดำเนินงานในโรงเรียนวิถีพุทธจะต้องเน้นเด็กเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และพัฒนาเด็กทั้งทางกาย ทางสังคม ทางจิตใจ และปัญญา ที่ทั้งสอนหนังสือและอบรมศีลธรรม ให้เด็กเป็นทั้งคนดี และมีความสุข ทำหน้าที่พัฒนาด้วยบริการจุดเดียว ด้วยการสร้างความร่วมมือจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง และจากพระสงฆ์ในวัด โดยการทำข้อตกลงว่า จะพาเด็กไปวัด หรือนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาสอนในโรงเรียน และคณะสงฆ์ต้องมีความพร้อมในการให้ความร่วมมือในการอบรมด้านศีลธรรม ทั้งด้านนโยบายและการพัฒนาความรู้ความสามารถของพระภิกษุสงฆ์

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อสังคมไทยนั้น เป็นการจัดการศึกษาตามแนวพุทธเป็นแนวคิดหรือหลักการจัดการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์และธรรมชาติ ให้ถูกต้องตามความเป็นจริง พัฒนาเด็กโดยองค์รวมทั้งศีล สมาธิ ปัญญา โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากบ้าน วัด โรงเรียน และการบริหารงานด้วยความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาพฤติกรรมเด็ก และเยาวชนผู้เป็นนักเรียนทั้งทางกาย ทางสังคม ทางจิตใจ และปัญญา โดยการสอนหนังสือและอบรมศีลธรรม ให้เด็กเป็นทั้งคนดี และมีความสุข

2.4 โรงเรียนวิถีพุทธกับโรงเรียนทั่วไป

กระทรวงศึกษาธิการ (2552: 20) วิถี คือ มรรค หรือแนวทาง วิถีพุทธหมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตแบบพุทธ (Buddhist Way of life) เป็นวัฒนธรรมแบบพุทธ หลักธรรมที่เป็นเครื่องมือแสดงถึงวิถีชีวิตแบบชาวพุทธ คือ มรรคมีองค์ 8 ที่สรุปในไตรสิกขา ดังนี้

- 1) สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ เป็นอริศีลสิกขา (ศีล)
- 2) สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ เป็นอริจิตตสิกขา (สมาธิ)
- 3) สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ เป็นอริปัญญาสิกขา (ปัญญา)

ดังนั้น วิถีพุทธ จึงหมายถึง การดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลัก ไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยภาวนา 4 คือ พัฒนาทางกาย สังคม จิต และปัญญา กระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ ต้องบูรณาการ ไตรสิกขา เข้ากับกลุ่มสาระและกิจกรรมต่างๆ ในหลักสูตร นั่นคือ มีศีล สมาธิ และปัญญา เป็นเหมือนเส้นด้ายที่ร้อยเรียนทุกกลุ่มสาระ และกิจกรรมเข้าด้วยกัน ด้วยการฝึกอบรมผู้เรียนให้มีวิถีชีวิตแบบพุทธทั้งในและนอกสถานศึกษา คือ ผู้เรียนมีไตรสิกขาในขณะกิน อยู่ ดู และฟังซึ่งเป็นกิจกรรมประจำวันของนักเรียน หรือการฝึกอบรมผู้เรียนให้กิน อยู่ ดู และฟังเป็นตามหลักไตรสิกขา ผลของการมีไตรสิกขา เป็นเครื่องมือในการพัฒนา คือ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน ไปพร้อมกัน คือ พัฒนาการทางกาย (กายภาวนา) พัฒนาทางสังคม (ศีลภาวนา) พัฒนาทางจิต (จิตตภาวนา) และพัฒนาทางปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยผู้เรียนที่มีพัฒนาการทั้ง 4 ด้านจะ เป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข คือ

- 1) พัฒนาทางกาย ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการศึกษาวิชาชีพ และพัฒนาทางปัญญา ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการศึกษาวิชาการจะให้นักเรียนเป็นคนเก่ง
- 2) พัฒนาทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการยึดมั่นในศีลธรรม รักษาระเบียบวินัย และจรรยาบรรณจะทำให้ผู้เรียนเป็นคนดี
- 3) พัฒนาทางจิต ซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการให้มีสติ สมาธิ และคุณธรรมอื่นๆ จะทำให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตที่ดีเป็นคนมีความสุข

พระเทพ โสภณ (2547: 32-34) เป้าหมายของโรงเรียนวิถีพุทธกับโรงเรียนในระบบการศึกษาทั่วไป เหมือนกันที่เน้นพัฒนาการ 4 ด้านของผู้เรียน ดังนั้น โรงเรียนวิถีพุทธจึงต้องให้ผู้เรียนศึกษาวิชาสามัญ และวิชาชีพเหมือนโรงเรียนในระบบปกติทั่วไป เพียงแต่โรงเรียนวิถีพุทธคือการพัฒนา 4 ด้าน เป็นเป้าหมายแบบบูรณาการ ที่จะต้องพัฒนาไปพร้อมกันทุกด้านโดยไม่แยกส่วนเหมือนโรงเรียนระบบปกติทั่วไป คือ คุณลักษณะทั้ง 3 ไปด้วยกันอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ และมีปฏิสัมพันธ์แบบเกื้อกูลส่งเสริมกันและกัน เช่น การเป็นคนดีด้วยศีลจะทำให้มีวินัยในการเรียน ผลที่ตามมา คือ เรียนเก่งขึ้นการเป็นคนดีมีความสุขด้วยสติ และสมาธิจะทำให้ตั้งใจเรียนและเก่งขึ้น การเป็นคนเรียนเก่งด้วยปัญญาจะทำให้เป็นคนดีที่ไม่เห็นแก่ตัว เพราะปัญญาช่วยให้รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา การจัดการศึกษาอย่างไรจึงจะได้ผลผลิตที่เป็นคนทั้งดี ทั้งเก่ง และมีความสุข

ธนพร อนุเคราะห์กุล (2550: บทคัดย่อ) วิธีการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธกับโรงเรียนทั่วไปไม่ต่างกันมาก แต่สิ่งที่เน้นนั้นอาจจะไม่เหมือนกัน และไม่ว่าจะเป็น โรงเรียนวิถีพุทธ หรือ โรงเรียนทั่วไป ก็ต้องมีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมอยู่แล้ว ซึ่งในโรงเรียนวิถีพุทธจะมีการเน้นมากกว่าโรงเรียนปกติทั่วไป เช่น จะมีกิจกรรมที่เสริม

ขึ้นมา ในส่วนของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะมีกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นที่เกี่ยวกับวิถีพุทธ ความเป็น พุทธที่จะปลูกฝัง โดยเน้นให้เด็กนักเรียนได้ปฏิบัติ และนำคุณธรรม จริยธรรมที่เรียนรู้ออกมาใช้ ใน ด้านการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนจะบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้าไป ไม่ไปจำกัดอยู่ที่วิชาใด วิชาหนึ่งเพียงวิชาเดียว แต่จะสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมเข้าไปในการเรียนการสอนทุกวิชา โดย เน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้ วิชิตแบบ โยนิโสมนสิการ และหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เพราะฉะนั้นเด็กนักเรียนจะได้รับการซึมซับเอากระบวนการตรงนี้เข้าไปด้วย การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนนั้นจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังในทุกๆ เรื่อง ที่อยู่ในหลักคำสอนของ ศาสนา ไม่ควรที่จะไปเจาะจงที่หลักคำสอนใดคำสอนหนึ่ง เพราะทุกหลักคำสอน ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ ดี คุณธรรม จริยธรรมต่าง ๆ ก็จะเหมือนกับวิตามิน ที่จะคอยมาบำรุงจิตใจ ให้เด็กนักเรียนเป็นคนดี และสามารถที่จะอยู่ในสังคมได้

สรุปได้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธกับโรงเรียนในระบบการศึกษาทั่วไปมีเป้าหมายการจัดการ การศึกษาที่เหมือนกัน เพียงแต่โรงเรียนวิถีพุทธมีการบูรณาการไตรสิกขา เข้ากับกลุ่มสาระและ กิจกรรมต่าง ๆ ในหลักสูตร โดยวางเป้าหมายแบบบูรณาการ เพื่อพัฒนาไปพร้อมกันทุกด้านโดยไม่ แยกส่วนเหมือนโรงเรียนระบบปกติทั่วไป คือ คุณลักษณะทั้ง 3 (ศีล สมาธิ ปัญญา) ไปด้วยกันอย่าง ครบถ้วนสมบูรณ์ และมีปฏิสัมพันธ์แบบเกื้อกูลส่งเสริมกันและกัน

2.5 หลักการโรงเรียนวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2547: 14) ได้สรุปถึง หลักการ หลักคิด หลักทำ ในการพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขาตามแนวคิดของโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนี้

กิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ

หลักการ

กระบวนการพัฒนาผู้เรียน คือ การจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย ต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิต เพื่อ ให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติเสมอ ๆ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และ ปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ไปพร้อม ๆ กัน

หลักคิด

การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ คือ กระบวนการ พัฒนาการเรียนรู้ทั้งในด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อความ เจริญอกงามในทุกขั้นตอนของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวันที่มี สติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนจนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคม และ สิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบต่อไป และเนื่องจากพุทธศาสนามีหลักการพัฒนามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพ

ที่จะฝึกฝนและพัฒนาได้ ประกอบกับวิเคราะห์ผู้เรียนว่ามีสติปัญญา อุปนิสัย ความพร้อมและภูมิหลังที่แตกต่างกัน การพัฒนาจึงเน้นที่ตัวผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญ

หลักทำ

ในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนวิถิพุทธนั้น ครูและผู้บริหารสามารถจัดพัฒนาได้ตามหลักการ หลักคิดข้างต้น โดยให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ในที่นี้ขอเสนอแนะการจัดกิจกรรมไว้เป็นแนวทาง 4 ลักษณะ คือ

1) กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น

- 1.1) พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
- 1.2) ประกวดมรรยาทชาวพุทธ
- 1.3) กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามสาระวิชาพระพุทธศาสนา)
- 1.4) กิจกรรมบริหารจัดการ เจริญปัญญา
- 1.5) เรียนธรรมศึกษา / สอบธรรมศึกษา
- 1.6) บรรพชาสามเณรฤดูร้อน ฯลฯ

2) กิจกรรมประจำวัน / ประจำสัปดาห์ เช่น

2.1) กิจกรรมหน้าเสาธง

2.1.1) กิจกรรมที่กระทำเพื่อรำลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (ก่อนเคารพธงชาติ)

2.1.2) กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตาและสงบนิ่ง (สมาธิ)

2.1.3) กิจกรรมพุทธศาสนสุภาษิตวันละบท

2.1.4) กิจกรรมน้อมไหว้พี่ (ในแถวหน้าเสาธง)

2.1.5) กิจกรรมเดินแถวเข้าห้องเรียนอย่างมีสติ เช่น เดินพร้อมท่องคติธรรมขณะเข้าห้องเรียน ฯลฯ

2.2) กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน

2.2.1) กิจกรรมเดินอย่างมีสติก่อนเข้าโรงอาหาร

2.2.2) กิจกรรมกล่าวคำพิจารณาอาหารก่อนการรับประทานอาหาร

2.2.3) กิจกรรมรับประทานอาหารอย่างมีสติ เช่น มีกติกานั่งไม่ดั่ง ไม่หก ไม่

เหลือ

2.2.4) กิจกรรมขอบคุณหลังรับประทานอาหาร

2.2.5) กิจกรรมนั่งสมาธิ 1 นาที ก่อนเรียน (อาจให้นักเรียนทำพร้อมกันหน้าห้องเรียน) ฯลฯ

2.3) กิจกรรมก่อนเลิกเรียน

2.3.1) กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์

2.3.2) กิจกรรมรำลึกพระคุณของผู้มีพระคุณ

2.3.3) กิจกรรมท่องอาขยานสร้างสมาธิ ฯลฯ

2.4) กิจกรรมประจำสัปดาห์

2.4.1) กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์

2.4.2) กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์ (อาจทำในวันพระหรือวันที่

โรงเรียนกำหนด) ฯลฯ

3) กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โรงเรียนวิถีพุทธควรจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันอัฐมีบูชา ดังนี้

3.1) กิจกรรมวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา และวันเข้าพรรษา โรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ร่วมกิจกรรม เช่น ทำบุญ ตักบาตรบริเวณสนามของโรงเรียน ฟังพระเทศน์ (โดยนักเรียนเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรม เวียนเทียนที่วัด หรือโรงเรียน

3.2) ร่วมกับชุมชนในการหล่อเทียนและแห่เทียนพรรษา

3.3) โรงเรียนจัดบรรยากาศวันสำคัญทางศาสนาโดยประดับธงทิวสีเหลือง เชิญธงธรรมจักร ธงฉัพพรรณรังสี และเปิดเพลงธรรมะทางวิทยุของโรงเรียน (เสียงตามสาย) ฯลฯ

4) กิจกรรมพิเศษอื่น ๆ เช่น

4.1) กิจกรรมไขปัญหาธรรม

4.2) กิจกรรมวันสำคัญของชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

4.3) กิจกรรมการประเมินผลการทำความดี

4.4) กิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทำความดี

4.5) กิจกรรมอาสาพิเศษ (มีผู้สังเกตพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรม)

4.6) กิจกรรมบันทึกความดีของผู้ปฏิบัติธรรม

4.7) กิจกรรมต้นไม้พูดได้ (เน้นคติธรรม)

4.8) กิจกรรมจัดนิทรรศการผลงานทางพระพุทธศาสนา

4.9) กิจกรรมการกำหนดทักษะและความรู้ทางพระพุทธศาสนา

4.10) กิจกรรมสมาทานศีลในวันพระ

4.11) กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม เช่น ทำความสะอาดห้องน้ำ

4.12) กิจกรรมปฏิสัมพันธ์ เช่น ครูต้อนรับทักทายนักเรียนด้วยกิริยา วาจา อ่อนหวาน และสัมผัสที่ประกอบด้วยเมตตา

4.13) กิจกรรมต้นไม้โอชิสฐาน

4.14) กิจกรรมโอชิสฐานจิตก่อนเรียน

4.15) กิจกรรมอบรมธรรมะ 5 นาที (อาจจัดสัปดาห์ละ 1 ครั้ง)

4.16) กิจกรรมถือศีล นอนวัด ปฏิบัติธรรมช่วงเข้าพรรษา ฯลฯ

การจัดลักษณะทางกายภาพโรงเรียนวิถีพุทธ

หลักการ

จากความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ตามที่ปรากฏใน พระพุทธศาสนาและแนวทางในการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่ กระทรวงศึกษาธิการกำหนด สามารถสรุปเป็นหลักการในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของ โรงเรียนวิถีพุทธได้ ดังนี้

- 1) บรรยากาศสงบเงียบ เรียบง่าย
- 2) ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ร่มรื่น
- 3) ใกล้ชิดกับชุมชน
- 4) สะอาด มีระเบียบ
- 5) ทันสมัย มีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ
- 6) เป็นแหล่งเรียนรู้ ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ และคุณธรรม

หลักคิด

โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญต่อการเรียนรู้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับสถานที่ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้อย่างมาก เหตุการณ์ในพระพุทธศาสนาหลายตอน เน้นถึงความสำคัญของสถานที่และบรรยากาศเช่น (1) ทรงเจริญอานาปานสติกรรมฐานเมื่อมีพระชนมายุ 7 พรรษา ณ ใต้ต้นหว้าในบรรยากาศที่เงียบสงบ (2) ทรงเลือกสถานที่ที่ใกล้ชิดธรรมชาติและชุมชนสำหรับบำเพ็ญเพียร (3) เมื่อตรัสรู้แล้วทรงเปลี่ยนสถานที่จากที่ตรัสรู้ไปประทับใต้ต้นไทรและต้นอื่น ๆ (4) ทรงกำหนดเรื่องความสะอาด ความมีระเบียบไว้ในพระวินัยปิฎกว่าด้วย เสนาสนวัตราและเสนาสนะชั้นฐกะ (5) ทรงกำหนดความเหมาะสม สะดวกสบายของสภาพแวดล้อม 7 ประการ คือ สัปปายะ 7

แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2539–2550 โรงเรียนในอุดมคติ ได้กำหนดให้มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่าง

มีความสุข คือมุ่งเน้นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ปลูกฝังเรื่องความสะอาด ความมีวินัย รวมทั้งการจัดโรงเรียนให้มีความร่มรื่น มีต้นไม้ มีแหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร้ฝุ่น ไร้มลภาวะ ปลอดภัยและไม่มีมุมอับ

หลักทำ

โรงเรียนวิถีพุทธ มีลักษณะทางกายภาพที่เป็นธรรมชาติ ร่มรื่น สวยงาม สะอาด เป็นระเบียบ ปลอดภัย ให้ความรู้สึกที่ผ่อนคลาย สบายกาย สบายใจ มีศูนย์รวมศรัทธาของครู นักเรียน และบุคคลในชุมชน คือมีพระพุทธรูปที่เด่นชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย มีสวนพุทธธรรม ประกอบด้วยต้นไม้สำคัญในพระพุทธศาสนา มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม มีอาคารสถานที่ที่สะอาด เป็นระเบียบและเพียงพอต่อการใช้สอย มีแปลงเกษตร โรงฝึกงานที่เหมาะสมต่อการฝึกฝนคุณธรรมเพื่อประกอบสัมมาอาชีพะ มีห้องจริยธรรม ห้องสมุดพระพุทธศาสนา ทุกห้องเรียนมีพระพุทธรูปเพื่อให้นักเรียนได้เห็นและระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ

บรรยากาศในห้องเรียนมีความสงบ สะอาด ครูและนักเรียน มีความสำรวมตนอยู่เสมอ สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนทันสมัยและครบครัน ทั้งสื่อที่เกิดจากภูมิปัญญาของครู นักเรียน และชุมชนตลอดจนสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ปลูกฝังคุณลักษณะใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และความรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก โรงเรียนต้องมีความใกล้ชิดธรรมชาติ ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความสะอาด มีระเบียบเรียบร้อยของโรงเรียนวิถีพุทธ จะต้องเกิดจากความร่วมมือ ร่วมใจของนักเรียนทุกคน โดยครูสร้างบรรยากาศของความรักความสามัคคี และความรับผิดชอบ

การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรโรงเรียนวิถีพุทธ

หลักการ

ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนในระบบไตรสิกขา ทั้งในฐานะเป็นผู้บรมสั่งสอน ผู้จัดการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน บุคลากรทุกคนพัฒนาตามหลักไตรสิกขา มีคุณลักษณะเป็นผู้มีความรู้พุทธธรรมเป็นอย่างดี ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สามารถจัดการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ และเป็นกัลยาณมิตร มีลักษณะของการเป็นผู้ที่ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” พร้อมจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาได้เป็นอย่างดี

หลักคิด

การพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีรูปแบบวิธีการหลากหลาย เหมาะสมกับลักษณะและเงื่อนไขของโรงเรียน แนวทางสำคัญหนึ่งในการพัฒนาบุคลากร คือการปฏิบัติธรรมในวิถีชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการพัฒนาตนเอง และการปฏิบัติเป็นตัวอย่าง

หลักทำ**แนวทางการจัดพัฒนาบุคลากร เช่น**

- 1) วิเคราะห์สภาวะธรรม และลักษณะของบุคลากร
- 2) ค้นหาบุคลากรแนวร่วมหรือแกนนำ
- 3) วางแผนพัฒนาบุคลากร โดยการสร้างศรัทธา สร้างความเข้าใจด้วยวิธีที่เหมาะสม

กับลักษณะของบุคลากร

4) จัดกิจกรรมที่เป็นตัวอย่างสะท้อนให้เห็นความสำเร็จ ทั้งกิจกรรมรูปธรรม และกิจกรรมพัฒนาจิต

- 5) ให้การยกย่อง ชมเชย แก่บุคลากรที่พัฒนาจนเป็นแบบอย่างได้

ลักษณะแนวกิจกรรมพัฒนาบุคลากร เช่น

- 1) การจัดอบรมใหญ่ประจำปี
- 2) จัดการพัฒนาจิต เจริญปัญญาย่อยรายสัปดาห์ หรือรายเดือน
- 3) จัดกลุ่มสนทนาธรรม
- 4) จัดฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรมในโอกาสวันสำคัญ
- 5) จัดศึกษาดูงาน หรือปฏิบัติธรรมในสำนักต่าง ๆ
- 6) ส่งเสริมการศึกษา ปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง โดยจัดห้องสมุดและสื่อต่าง ๆ ให้ยืม

หรือใช้ศึกษา จัดห้องวิปัสสนา ฯลฯ

- 7) ส่งเสริมการถือศีล 5 เป็นวิถีชีวิต
- 8) ส่งเสริมการประเมินผลปฏิบัติธรรม และสอบอารมณ์(วิปัสสนา) ฯลฯ

คุณลักษณะสำคัญของบุคลากรโรงเรียนวิถิปุทธ**ผู้บริหารสถานศึกษา**

- 1) ศรัทธาในพระพุทธศาสนา
- 2) .ละเอียดจากอบายมุข
- 3) ถือศีล 5 เป็นนิจ
- 4) มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ดั่งาม
- 5) เป็นผู้นำและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำความดี

ครู อาจารย์และบุคลากร

- 1) ศรัทธาในพระพุทธศาสนา
- 2) ละเอียดจากอบายมุข
- 3) ถือศีล 5 เป็นนิจ

4) มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ดีงาม

5) มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์

การถือกุศลสัมพันธ์โรงเรียนวิถิปุทธและชุมชน

หลักการ

โรงเรียนวิถิปุทธกับชุมชนซึ่งประกอบด้วยบ้าน วัด และสถาบันอื่น ๆ ในชุมชนมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ถือกุศลร่วมมือกันและกันในการพัฒนานักเรียน และพัฒนาชุมชนสังคมในวิถิปุทธธรรม เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

หลักคิด

โรงเรียนวิถิปุทธเพียรพัฒนาตน มีผลการพัฒนานักเรียนเป็นที่ยอมรับศรัทธาของชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน จัดระดมสรรพกำลังลักษณะต่างๆ อย่างหลากหลายในการพัฒนางานทุกด้านของโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนานักเรียน

โรงเรียนวิถิปุทธ บริการวิชาการ อาคารสถานที่ ร่วมมือสนับสนุนกับชุมชน ในการพัฒนาภูมิธรรม ภูมิปัญญา คุณธรรมจริยธรรม และกิจกรรมสัมมาอาชีวะต่าง ๆ เป็นต้น แก่ชุมชนสังคม ด้วยเมตตาธรรมและด้วยความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามและสันติสุข

หลักทำ

โรงเรียนอาจพิจารณากำหนดและดำเนินงานตามวิสัยทัศน์ และแผนปฏิบัติการของโรงเรียน ซึ่งบ่งชี้ถึงความเป็นวิถิปุทธอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง จนบังเกิดผลที่ชัดเจนทั้งในด้านการบริหารจัดการ ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านบุคลิกภาพและคุณธรรมของครู อาจารย์ นักเรียนและบุคลากรของโรงเรียนจนเป็นภาพที่เห็นได้ชัดเจน เช่น ผู้บริหารมีคุณธรรม มีการบริหารจัดการโดยใช้หลักเมตตาธรรม ครูมีความเป็นกัลยาณมิตร นักเรียนมีกิริยาวาจาสุภาพ มีน้ำใจ มีคุณธรรม เป็นลักษณะเด่นที่บุคคลทั่วไปเห็นได้ชัดเจนพร้อม ๆ กันโรงเรียนวิถิปุทธมีลักษณะเปิดกว้างสู่ชุมชนและสังคม พร้อมทั้งจะรับฟังความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ และพร้อมให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนสังคมด้วยความถือกุศลกันและกันอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมเสนอแนะถือกุศลสัมพันธ์

1) โรงเรียน บ้าน วัด ชุมชน ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันตามประเพณี เช่น กิจกรรมหล่อเทียนพรรษา การทอดกฐินทอดผ้าป่า กิจกรรมวันพ่อวันแม่ ฯลฯ

2) โรงเรียนนำนักเรียนร่วมกิจกรรมของวัดและชุมชน เช่น กิจกรรมทำความสะอาดวัด ซึ่งอาจจัดในช่วงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมช่วยเหลือสังคมอื่น ๆ เช่น นำอาหารไปเลี้ยงคนชราที่บ้านพักคนชรา หรือบ้านเด็กกำพร้า ฯลฯ

3) โรงเรียนต้องเป็นโรงเรียนของชุมชนโดยเปิดโรงเรียนต้อนรับผู้ปกครอง และชุมชนตลอดเวลา (Open House) เพื่อให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสเสนอข้อคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการกิจต่าง ๆ เช่น ดูแลความสะอาดของโรงอาหาร ดำเนินการเชิญภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาช่วยโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น

4) เปิดห้องสมุดเพื่อให้ชุมชนใช้บริการได้ในวันหยุด รวมทั้งสนาม กีฬา หอประชุม ฯลฯ

5) เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านวิชาการ วิชาชีพ เช่น จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในเรื่องอาชีพพิเศษต่าง ๆ จัดร้านค้าของโรงเรียนเพื่อให้ผู้ปกครองนำผลิตผลทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มาขาย โดยนักเรียนเป็นผู้ดูแลกิจการ

6) ร่วมกับวัดในชุมชนจัดการเรียนธรรมศึกษา กิจกรรมทางด้านศาสนาต่าง ๆ เช่น เชิญพระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนา เชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่เยาวชนในเรื่องต่าง ๆ ในวันหยุด จัดทัศนศึกษาทางธรรม เป็นต้น

7) จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน บ้าน วัด ชุมชน เช่น จัดการแข่งขันกีฬา จัดกิจกรรมปัจฉิมนิเทศโดยเชิญผู้ปกครองมาร่วมนำอาหารมารับประทานร่วมกัน จัดค่ายครอบครัว

8) เสริมความเข้มแข็งของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น การเยี่ยมบ้านนักเรียน ช่วยเหลือนักเรียนแก้ไขปัญหาครอบครัว ฯลฯ

9) ประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น จัดทำหนังสือพิมพ์โรงเรียน วารสาร เผยแพร่แก่ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ชุมชน ฯลฯ

10) ยกย่องเชิดชูเกียรติของผู้กระทำความดีทั้ง ครู อาจารย์ นักเรียน บุคลากรของโรงเรียนและบุคคลในชุมชน เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไป เพื่อให้วิถีพุทธเป็นวิถีชีวิตของคนทั้งชุมชน

สรุปได้ว่า หลักการ โรงเรียนวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ ในด้านหลักการ หลักคิด หลักทำ ในการพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขาตามแนวคิดของ โรงเรียนวิถีพุทธนั้น เป็นแนวปฏิบัติที่โรงเรียนวิถีพุทธสามารถนำไปปรับใช้ให้เข้ากับบริบทสถานศึกษาของตนเอง เพื่อให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนในด้านคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่ไปกับการให้ความรู้แก่ผู้เรียนอย่างสูงสุด

2.6 การประกันคุณภาพโรงเรียนวิถีพุทธ

กระทรวงศึกษาธิการสนับสนุนให้สถานศึกษาพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนควบคู่กับการพัฒนาทุกด้านอย่างเป็นองค์รวม โดยสนับสนุนการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธและรับทุกโรงเรียนที่สมัครเข้าร่วมโครงการ ผลที่เกิดขึ้นมีสถานศึกษาจากทุกสังกัดจำนวนมากให้ความสนใจและสมัครเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศเป็นจุดรับสมัครประสานงาน และส่งเสริมการพัฒนา

กระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมการพัฒนาและสนับสนุนด้านวิชาการเป็นหลัก โดยได้จัดทำเอกสารแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธและเอกสารแนวคิดหลักการต่างๆ ในลักษณะเป็นหลักการเป็นแนวทางกว้างๆ และมีตัวอย่างบางส่วนให้โรงเรียนเป็นแนวในการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตามความเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2546)

กระทรวงศึกษาธิการ (2552) การบรรลุเป้าหมายของโรงเรียนวิถีพุทธจะต้องกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการดำเนินการเบื้องต้นให้โรงเรียนเป็นแนวทางในการดำเนินการ และโรงเรียนจะต้องเพิ่มมาตรฐานเฉพาะโรงเรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้บริการ และผู้สนับสนุนได้รู้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธกำลังทำอะไรอยู่บ้าง กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำ “ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ” โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้การปรึกษา เป็นคู่มือสำคัญในการดำเนินการของโรงเรียน และโรงเรียนอาจกำหนดตัวชี้วัดเพิ่มเติม ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย 4 ด้าน คือ ปัจจัยนำเข้า (input) ปัจจัยกระบวนการ (process) ปัจจัยผลผลิต (output) และปัจจัยผลกระทบ (impact) ดังนี้

1) ปัจจัยนำเข้า

เป็นสิ่งที่โรงเรียนวิถีพุทธใส่เข้าไปในเบื้องต้นเพื่อเป็นทุนประเดิมในการดำเนินการ คือ โรงเรียนมีบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่ดีในวิถีพุทธตามหลักไตรสิกขา ดังนั้น ในด้านปัจจัยนำเข้าสิ่งที่โรงเรียนวิถีพุทธต้องทำเป็นอันดับแรก คือ พัฒนาด้านบุคลากร การบริหารจัดการหลักสูตรแหล่งเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน เช่น ด้านบุคลากร ซึ่งโรงเรียนต้องมีการรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้ผู้บริหาร และครูอาจารย์มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม คือ ลดละ เลิก อบายมุข ถือศีล 5 และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำ ในบางโรงเรียนอาจกำหนดมาตรฐานเพิ่มเติมว่า ครูที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาต้องผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรครูสอนพระพุทธศาสนา หรือสอบได้ธรรมศึกษาชั้นตรี ด้านการบริหารการศึกษา หรือการจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งต้องได้รับความร่วมมือกับผู้ปกครองหรือวัดและชุมชน เกิดการประสานกันอย่างใกล้ชิดในลักษณะบวร หรือ บ้าน วัด โรงเรียน เป็นกรรมการสถานศึกษา ในการดำเนินงานหรือที่ปรึกษาของโรงเรียน ด้วยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยทุกฝ่ายร่วมกันทำหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้มีศีล สมาธิ ปัญญา ที่เป็น

เหมือนเส้นด้ายที่ร้อยเรียงทุกกลุ่มสาระและกิจกรรมเข้าด้วยกันเป็นเรื่องสำคัญที่ทั้งกระทรวงศึกษาและคณะสงฆ์จะต้องเป็นที่ปรึกษาและช่วยจัดทำให้แก่โรงเรียนในลักษณะประจำแต่ละโรงเรียน เพื่อเกิดความมั่นใจแก่ผู้บริหารและครูอาจารย์ ด้านสภาพแวดล้อมของโรงเรียนด้วยการยึดหลักความสะอาด (ศีล) ความสงบ (สมาธิ) และความสว่าง (ปัญญา) เป็นการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้สะอาดปราศจากยาเสพติดอบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด สงบ ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้เคียงธรรมชาติ ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียน ประจำห้องเรียน สว่างทางปัญญาด้วยปัญญาเทศคติธรรม คำขวัญ และกิจกรรมที่สร้างสรรค์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

2) ปัจจัยกระบวนการ

เป็นวิธีการที่ครูอาจารย์ดำเนินการอบรมสั่งสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเป็นคนที่ดี และมีมีความสุขด้วย “ด้วยบรรยากาศ และกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตตามหลักไตรสิกขา และบูรณาการในวิถีชีวิต” คือ การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการ เจริญปัญญา เพื่อใช้ในการเรียนการสอน และในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การฝึกให้ผู้เรียนใช้สติและสมาธิในการเรียน การสอน การเล่นกีฬา และกิจกรรมทั่ว ๆ ไป ทั้งนี้โรงเรียนวิถิพุทธต้องกำหนดเป็นเป้าหมายว่า เมื่อฝึกอบรมให้ผู้เรียนมีสติและสมาธิขึ้นแล้ว ปัญญาของผู้เรียนย่อมจะดีขึ้น และผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาก็จะดีขึ้นด้วย ตัวเนื้อแท้ของ โรงเรียนวิถิพุทธต้องยึดหลักสำคัญในการจัดการศึกษาที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และการปฏิบัติโดยครูอาจารย์ทำหน้าที่แนะนำให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้า และปฏิบัติด้วยตนเอง

ในยุคข้อมูลข่าวสาร ซึ่งมีข้อมูลข่าวสารมากมายครูอาจารย์ในโรงเรียนวิถิพุทธต้องสอนวิธีวิเคราะห์และการค้นคว้าข้อมูล เพื่อเลือกเฟ้นข้อมูลข่าวสารด้วยวิธีการที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ เป็นการคิดเป็น เนื่องจากจิตต้องการเรื่องสำหรับคิดเป็นอาหารใจ เช่นเดียวกับร่างกายต้องการอาหารทางกายสู่ท้อง การที่จิตเสาะหาเรื่องคิด หรือรับรู้เรียกว่า มนสิการ แปลว่า ทำไว้ในใจ เมื่อคนรู้จักเลือกเรื่องสำหรับคิดอย่างฉลาด และคิดเรื่องนั้นด้วยมุมมองที่ถูกต้อง โดยแยกกายเรียกว่า มีโยนิโสมนสิการ แปลว่า ทำไว้ในใจอย่างถูกต้อง หากผู้ใส่ใจเรื่องที่ไม่มีความสำคัญ ไม่มีสาระ หรือไม่รู้จักพิจารณาเรื่องที่ผู้สนใจกำลังรับรู้ให้ถี่ถ้วน เรียกว่ามี โยนิโสมนสิการ แปลว่า ทำไว้ในใจอย่างไม่ถูกต้อง แต่การที่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นพิษต่อจิตใจของผู้เรียนมีมากมาย ดังนั้น ครูอาจารย์ในโรงเรียนวิถิพุทธจึงต้องสอนให้ผู้เรียนมีโยนิโสมนสิการเพื่อการรู้จักเลือกอาหารใจที่มีคุณค่า มีสาระ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้กับผู้เรียน เมื่อผู้เรียนในโรงเรียนวิถิพุทธมีโยนิโสมนสิการเขาก็จะรู้จักแสวงหาปัญญาให้ครบทั้ง 3 ประการ คือ สุตมยปัญญา เป็นความรู้ที่เกิดจากการรับข้อมูลหรือจำ จินตมยปัญญา เป็นความรู้ที่เกิดจากการคิดหรือรู้คิด และ

ภาวนามยปัญญา เป็นความรู้ที่เกิดจากการทำหรือรู้ทำ คือ เมื่อผู้เรียนมีโยนิโสมนสิการ เขาจะสามารถเลือกฟังหรือเลือกอ่านเรื่องที่ดีมีประโยชน์ทำให้สุดมยปัญญาเกิดขึ้น และเมื่อผู้เรียนมีโยนิโสมนสิการเขาก็จะคิดวิเคราะห์เรื่องที่ทำหรือรู้ทำนั้นอย่างชาญฉลาด ทำให้เกิดผลตามมา คือ เกิดจินตมยปัญญา หมายความว่า จินตมยปัญญาทำหน้าที่ตรวจสอบวิเคราะห์ห้วงการณ้เรื่องที่รับรู้ ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่านำไปใช้ในชีวิตจริง การลงมือปฏิบัติจะตามมา ความรอบรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติ ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงเรียกว่า ภาวนามยปัญญา

การเรียนการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ปัญญาทั้งสามประการ เช่น ในขณะที่เรียนภาษาอังกฤษ การจดคำบรรยายของครูจัดเป็นสุดมยปัญญา กระบวนการคิดตามคำบรรยายจนเกิดความเข้าใจ เรียกว่า *intemalization* เป็นการจดจำแล้วกลายเป็นเรา จัดเป็นจินตมยปัญญา ทักษะที่เกิดจากการฝึกพูด หรือเขียนภาษาอังกฤษจัดเป็นภาวนามยปัญญา จึงได้เห็นว่า การจัดการศึกษาที่มุ่งสร้างปัญญาทั้งสามไปพร้อมกันนั้นเป็นบทบาทของครูในฐานะกัลยาณมิตร คือ ป้อนข้อมูลให้เกิดสุดมยปัญญาจึงมีความสำคัญมากเพื่อให้เกิดการป้อนข้อมูลที่ถูกต้องและเหมาะสม ครูเป็นผู้สอนวิธีคิดวิเคราะห์ข้อมูล และคิดวิเคราะห์ให้ผู้เรียนคิดตาม ทำให้เกิดจินตมยปัญญา เป็นการแตกหน่อในจิตของผู้เรียนให้เกิดการคิดเองได้ ในการฝึกทักษะหรือการปฏิบัติก็เช่นเดียวกัน ถ้าครูเป็นแบบอย่างที่ดีจะทำให้ผู้เรียนเกิดภาวนามยปัญญาที่สามารถทำด้วยตนเองได้ เช่น ครูออกเสียงภาษาอังกฤษได้ถูกต้อง ผู้เรียนก็จะออกเสียงได้ถูกต้องตามครู บทบาทของครูในฐานะที่สอนให้รู้ ทำให้ดู และอยู่ให้เห็น จึงเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับการสร้างปัญญาทั้งสามประการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน โดยเฉพาะการสอนวิชาศีลธรรม หรือพระพุทธศาสนา ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีจึงจะทำให้ผู้เรียนทำตามได้เนื่องจากความศรัทธาที่จะทำตามผู้สอน ดังนั้น จึงกำหนดครูในฐานะปัจฉัยนำเข้าว่า “ครูมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) มีศีลธรรมและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี”

ในเรื่องการสอนศีลธรรมนั้น พระสงฆ์จะทำหน้าที่ในการสอนให้รู้ ทำให้ดู และอยู่ให้เห็นเป็นอย่างดี ดังนั้น จึงถือเป็นนโยบายหลักของโรงเรียนวิถีพุทธ คือ การนิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ และจัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัด โดยใช้ศาสนาวัตถุ และศาสนสถานเป็นสื่อประกอบการสอน เมื่อถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาทางโรงเรียนจึงต้องจัดให้นักเรียนไปประกอบศาสนาพิธีที่วัด และโรงเรียนอยู่เสมอ สำหรับพระภิกษุสงฆ์ผู้สอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน คือ การเตรียมการสอนโดยเฉพาะสื่อ และอุปกรณ์การสอนเนื่องจากวิชาศีลธรรม เป็นนามธรรม จึงต้องมีสื่อและอุปกรณ์ที่เหมาะสม และผู้สอนต้องซึ่งเข้าถึงธรรมซึ่งสำคัญมากกว่าสื่อทั้งนี้ วัดแต่ละแห่งทั่วประเทศมีสื่อและอุปกรณ์การสอนจำนวนมาก เช่น พระพุทธรูป ภาพจิตรกรรมฝาผนัง สถาปัตยกรรม เป็นต้น ซึ่งวัด และพระภิกษุสงฆ์ควรเปิดวัด

ต้อนรับ ให้นักเรียนได้เรียนรู้พระพุทธศาสนาจากปูชนียวัตถุ และปูชนียสถานภายในวัด พร้อมทั้งความร่วมมือของคณะสงฆ์และโรงเรียนวิถิพุทธในการทำการผลิตสื่อ และอุปกรณ์การสอนธรรม เพื่อให้นักเรียนได้เรียนธรรมได้ง่าย และสนุกสนาน โดยระดมผู้เชี่ยวชาญมาช่วยกันผลิตสื่อ ทั้งสิ่งพิมพ์ วีดิทัศน์ และมัลติมีเดียคราวละมาก ๆ มาจำหน่าย และจัดรวมไว้ให้แก่โรงเรียนวิถิพุทธให้ทั่วถึง

3) ปัจจัยผลผลิต

เป็นผลของการพัฒนาของผู้เรียนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนวิถิพุทธจะต้องได้รับการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน คือ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะพิเศษ กิน อยู่ คู่ พัง เป็น (ภาวนา 4) ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข ดังนี้ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทางกาย โดยเริ่มตั้งแต่สอนให้รู้จักกินอยู่อย่างมีคุณภาพ บริโภคใช้สอยปัจจัย 4 คือ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคที่ คุณค่าแท้ หลีกเลียงคุณค่าเทียม ด้วยวิถีคิดที่เป็นโยนิโสมนสิการ มุ่งเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค และดำรงชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และธรรมชาติ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมผู้เรียนได้รับการพัฒนาทางสังคมด้วยการเป็นคนดีมีศีล 5 มีจรรยาบรรณในการประกอบอาชีพ มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา และรู้จักสามัคคีในการทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่น ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทางจิต คือ ผู้เรียนมีสติ และสามารถเป็นพื้นฐานในการศึกษาเล่าเรียน และในการทำงาน มีสุขภาพจิตร่าเริง แจ่มใส เบิกบาน และมีความสุขในการศึกษาเล่าเรียนเป็นหลักสำคัญและเป็นหัวใจสำคัญของโรงเรียนวิถิพุทธ และผู้เรียนได้รับการพัฒนาปัญญา คือ ผู้เรียนมีศรัทธาที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาแสวงหาความจริง สนใจศึกษาหาความรู้ตลอดชีวิต และมีทักษะในการคิดด้วย โยนิโสมนสิการ สามารถแก้ปัญหาชีวิตด้วยสติปัญญา ด้วยสันติวิธี ไม่ใช่ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ไม่ฆ่าตัวตาย ไม่อาฆาตพยาบาท เป็นต้น

4) ปัจจัยผลกระทบ

เป็นผลที่ตามมาของโรงเรียนวิถิพุทธที่สามารถดำเนินการจนประสบความสำเร็จ คือ บ้าน วัด โรงเรียนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธ และเกิดความสมานฉันท์ ร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียน และสังคมตามวิถิพุทธอย่างต่อเนื่อง เชื่อมั่นได้ว่าโรงเรียนวิถิพุทธจะช่วยแก้ปัญหาศีลธรรม ในเด็กและเยาวชนไทย ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาทางเพศ ปัญหาอบายมุข ซึ่งทำให้สังคมอ่อนแอลงเพราะปัญหาเหล่านี้ที่ระบาดหนักในเด็กและเยาวชน ซึ่งขยายไปในวงกว้างไปในทุกส่วนของสังคม จึงจำเป็นที่ฝ่ายทั้งบ้าน วัด โรงเรียน จะต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหา โดยโรงเรียนวิถิพุทธเป็นหลักสำคัญ และเป็นความหวังในการช่วยแก้ปัญหาด้วยการแปลพุทธปรัชญาการศึกษาสู่ภาคปฏิบัติในสังคมไทยจากเดิมอยู่ในชั้นทดลองมาสู่การปฏิบัติในวงกว้างกับโรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งเป็นพลวัตที่สำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการปฏิรูปการศึกษาของไทย กระทรวงศึกษาจึงควรถือเป็น โอกาสที่จะส่งเสริมอย่างจริงจังแก่โรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งจะทำให้

ผู้บริหาร และครูอาจารย์ในโรงเรียนวิถิพุทธต้นตัว และบุคคลเหล่านี้จะพร้อมเข้าร่วมโครงการและผลักดันโครงการต่าง ๆ ในงานปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการให้สำเร็จง่ายขึ้น โดยอาศัยเครือข่ายโรงเรียนวิถิพุทธมาใช้ประโยชน์ เป็นการนำพุทธปรัชญามาทดลองใช้จัดการศึกษาไทยเป็นทางเลือกที่น่าจะเหมาะสมกับสังคมตะวันออก และการจัดการศึกษาของไทยรวมไปถึงทางเลือกใหม่ของปรัชญาการศึกษาของสังคม โรงเรียนวิถิพุทธจึงเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญประการหนึ่งในวงการศึกษาไทยที่พยายามเปลี่ยนวิกฤตในชาติให้เป็นโอกาสที่จะก้าวสู่เวทีโลก จึงควรที่ทุกฝ่ายจะได้ร่วมมือกันผลักดันให้โครงการโรงเรียนวิถิพุทธประสบความสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ทุกประการ

สรุปได้ว่า ในการดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธนั้นจะต้องกำหนดมาตรฐานในการดำเนินการเบื้องต้นให้โรงเรียนเป็นแนวทางในการดำเนินการ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย 4 ด้าน คือ ปัจจัยนำเข้า(input) ปัจจัยกระบวนการ(process) ปัจจัยผลผลิต(output) และปัจจัยผลกระทบ (impact)

3. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ

กระทรวงศึกษาธิการ (2547) แนวทางการดำเนินงานและการพัฒนาของโรงเรียนวิถิพุทธ แต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกันได้ ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา

ลักษณะโรงเรียนวิถิพุทธเน้นการจัดสภาพทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาคุณธรรม 4 ประการ คือ

- 1) สัมปติสังเสวะ หมายถึงการอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
- 2) สัมมัตสวานะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี
- 3) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี
- 4) ธรรมานุธรรมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้อง

เหมาะสม

การจัดสภาพของโรงเรียนวิถิพุทธ ประกอบไปด้วย ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ ซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้านจะมุ่งเพื่อให้การพัฒนานักเรียนตามระบบไตรสิกขา ดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ มีรายละเอียดดังนี้

3.1 ด้านกายภาพ

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2547: 10) ได้สรุปว่า สถานศึกษาจะจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริม การพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปที่เด่น เหมาะสมที่จะชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่ เสมอ หรือมีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนาที่เหมาะสม หรือมากพอที่จะ บริการผู้เรียน หรือการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติหรือใกล้ชิดธรรมชาติชวนให้มีใจสงบ และ ส่งเสริมปัญญา เช่น รมรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรมคุณแลเสียงต่างๆ มิให้อีกทีก ถ้าเปิดเพลงกระจาย เสียงก็พิถีพิถันเลือกเพลงที่ ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญา เป็นต้น

โดยเหตุที่จริยธรรมเป็นเรื่องที่ต้องประสานสัมพันธ์กับจิตใจ ดังนั้นในงานการส่งเสริม จริยธรรมแก่นักเรียน ผู้บริหาร โรงเรียนจึงควรพยายาม จัด หรือดำเนินการให้สิ่งทั้งปวงในโรงเรียน ที่เรียกรวมๆ ว่า สภาพแวดล้อม ให้มีคุณลักษณะต่อการดึงดูดใจ เพื่อนักเรียนจะได้มีทัศนคติที่ดี และน้อมรับคุณลักษณะของสภาพแวดล้อมต่างๆเหล่านั้น ไปเป็นพฤติกรรม จริยธรรมของตนใน ที่สุด การจัดสภาพแวดล้อมให้เกื้อกูลต่องานการส่งเสริมจริยธรรมนั้น ผู้บริหาร โรงเรียนต้อง กำหนดขอบข่ายให้ครอบคลุมไปถึงสิ่งทั้งปวงใน โรงเรียน ได้แก่อาคารสถานที่บริเวณ โรงเรียน วัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน และการประพฤติปฏิบัติของบุคลากรทุกฝ่ายทุกคนในโรงเรียน เพราะทั้งหลายเหล่านี้ คือสภาพแวดล้อมของนักเรียนที่ต่างมีอิทธิพลต่อการส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนได้ทั้งสิ้น

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2547: 16) ได้สรุปว่า สถานศึกษาจะจัดอาคารสถานที่สภาพแวดล้อม ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา โดยโรงเรียนวิถีพุทธมีการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปร โด โฆสะ) ที่เป็น กัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีธรรมแสงปัญญา

สรุปได้ว่า ด้านกายภาพ เป็นการจัดการ อาคาร สถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียน แหล่ง เรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัด ดำเนินการของสถานศึกษา จะแสดงถึงการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศเป็น กัลยาณมิตรที่เอื้อ ในการพัฒนาผู้เรียนที่สามารถกิน อยู่ ดู ฟังเป็น สงบเยียบเรียบร้อยใกล้ชิดธรรมชาติ รมรื่น ใกล้ชิด กับชุมชน สะอาด และมีระเบียบ

3.2 ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2547: 17) ได้สรุปว่า สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือใน โอกาสต่างๆ เป็นภาพรวมทั้ง

สถานศึกษาที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้งศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมตัวอย่างดังนี้

- 1) มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ ก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน (เพื่อใกล้ชีวิตศาสนา)
- 2) มีกิจกรรมรับศีล หรือทบทวนศีลทุกวัน อาจจะเป็นบทกลอนหรือเพลง เช่นเดียวกับกิจกรรมแผ่เมตตา (เพื่อให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข)
- 3) มีกิจกรรมทำสมาธิในรูปแบบต่างๆ เช่น นั่งสมาธิ ท่องอาขยาตเพื่อสมาธิ หรือทำสมาธิเคลื่อนไหวอื่นๆ เป็นประจำวัน หรือก่อนเรียน (เพื่อพัฒนาสมาธิ)
- 4) มีกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน (เพื่อให้กินเป็น กินอย่างมีสติ มีปัญญา รู้เข้าใจ)
- 5) มีกิจกรรมอาสาตาวินัยปฏิบัติวินัยหรือศีล (เพื่อให้อยู่เป็น อยู่อย่างสงบสุข)
- 6) มีกิจกรรมประเมินผลการปฏิบัติธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) ประจำวัน (เพื่อให้อยู่เป็น)
- 7) มีการสวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์ หรือในวันพระ (เพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา)
- 8) มีกิจกรรมบันทึกและยกย่องการปฏิบัติธรรม (เน้นย้ำและเสริมแรงการทำความคิด)
- 9) ทุกห้องเรียนมีการกำหนดข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน โดยเข้าใจเหตุผลและประโยชน์ที่มีต่อการอยู่ร่วมกัน (พัฒนาศีล/วินัย ด้วยปัญญา)

สรุปได้ว่า ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต จึงเป็นกิจกรรมใดๆที่โรงเรียนจัดขึ้นทั้งในและนอกโรงเรียน ทั้งการจัดกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมของสถานศึกษา เพื่อเป็นประโยชน์ในด้านการปลูกฝังพัฒนาบุคลิก ลักษณะนิสัยนักเรียนให้องกาม ด้วยหลักของความรู้และความประพฤติควบคู่กันการปฏิบัติบูรณาการทั้งศีล สมาธิ ปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟังเป็นด้วยสติสัมปชัญญะเพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมสวดมนต์ ไหว้พระก่อนเข้าเรียน กิจกรรมรับศีลหรือทบทวนศีลทุกวัน กิจกรรมทำสมาธิในรูปแบบต่าง ๆ ฯลฯ และในการจัดกิจกรรมนักเรียนให้ได้รับผลประโยชน์ตามหลักการดังกล่าว มีข้อควรคำนึงว่า คณะครู นักเรียน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องร่วมมือใจใส่ต่อการดำเนินงานให้พร้อมเพียงเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยเฉพาะผู้บริหารควรต้องให้ความสนใจกำกับติดตามผลเพื่อให้งานการจัดกิจกรรมนักเรียนปราศจากปัญหา อุปสรรค และสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์

3.3 ด้านการเรียนการสอน

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2547: 19) ได้สรุปว่า ด้านการศึกษาสถานศึกษามีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา หรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เช่น

- 1) หลักสูตรสถานศึกษามีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ที่สะท้อนการพัฒนาไตรสิกขาไปพร้อม ๆ กัน
- 2) การจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกชั้นให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการเรียนรู้และปฏิบัติ
- 3) การจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง นำพุทธธรรมมาเป็นฐานในการคิด หรือเป็นเกณฑ์ตรวจสอบการเรียนรู้การปฏิบัติ หรือเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่หลักธรรมในการพัฒนาตนและผู้อื่น
- 4) ประสานร่วมมือกับวัด คณะสงฆ์ในการจัดการเรียนรู้ทั้งสาระพระพุทธศาสนาและกลุ่มสาระหรือกิจกรรมอื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาในบริบทต่างๆ

ทั้งนี้กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” โดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใด และเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสวงปัญญา และวัฒนธรรมเมตตา เช่น “การกิน อยู่เป็น” เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตอยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้ หรือ “การดู ฟังเป็น” เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา

สรุปได้ว่า ด้านการเรียนการสอน สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรสถานศึกษาเป็นลำดับแรก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่วางไว้ หรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจนต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ โดยการจัดหลักสูตรสถานศึกษา มีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผลการเรียนรู้ที่สะท้อนการพัฒนาไตรสิกขา การจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกชั้นให้มีการ บูรณาการพุทธธรรมในการเรียนรู้ ประสานร่วมมือกับวัด คณะสงฆ์ในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมผู้เรียนใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา

3.4 ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2547: 20) ได้สรุปว่า สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และพัฒนาไตรสิกขา หรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแสงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของความเคารพ อ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส การมีความเมตตา กรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อนักเรียน ครูต่อผู้ปกครอง และครูต่อครูด้วยกัน และสถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น การลด ละ เลิก อบายมุข การเสียสละ เป็นต้น

สรุป ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่รู้ใฝ่เรียน และพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ส่งเสริมปัญญา มีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส ครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน โดยมีความเมตตากรุณาต่อกัน ลด ละ เลิก อบายมุข

3.5 ด้านการบริหารจัดการ

สถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษาร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนสร้างความตระหนักและศรัทธารวมทั้งเสริมสร้างปัญญาความเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูและผู้บริหารเพื่อพยายามสนับสนุนโดยลักษณะต่างๆ และการปฏิบัติตนเองที่จะสนับสนุนและเป็นตัวอย่างในการพัฒนาการเรียนตามวิถีชาวพุทธ

สถานศึกษาวิเคราะห์จุดเน้นหรือรูปแบบรายละเอียด โรงเรียนวิถีพุทธตามความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาซึ่งแต่ละสถานศึกษาจะมีจุดเน้นและรายละเอียดที่แตกต่างกันได้ เช่น บางสถานศึกษาจะมีจุดเน้น ประยุกต์ไตรสิกขาในระดับชั้นเรียน (การจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชา) บางสถานศึกษาเน้นประยุกต์ในระดับกิจกรรมวิถีประจำวันภาพรวม บางสถานศึกษาอาจทำทั้งระบบทุกส่วนของการจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 12-21)

จึงหะก้าวการพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ และลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบต่อไปนี้เป็นข้อเสนอเชิงตัวอย่างหนึ่งที่สถานศึกษาสามารถนำไปพิจารณาปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

- 1) ขั้นเตรียมการ ที่จะให้การจัดโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินไปโดยสะดวกด้วยศรัทธาและฉันทะ
- 2) ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ที่จะป้จจัย เป็นกิจกรรม เป็นเครื่องมือสู่

การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะแห่งปัญญาวัฒนธรรม

- 3) ขึ้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เป็นหัวใจของการดำเนินการ โรงเรียนวิถิปุทธ ซึ่งดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
- 4) ขึ้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ที่จะช่วยให้การดำเนินทุกส่วนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยท่าทีความเป็นกัลยาณมิตร
- 5) ขึ้นปรับปรุง พัฒนาต่อเนื่อง ที่จะเน้นย้ำการพัฒนาว่าต้องมีมากขึ้นๆ ด้วยหลักอิทธิบาท 4 และอุปัฏฐาธรรม
- 6) ขึ้นประเมินผล และเผยแพร่ผลการดำเนินการ ที่จะนำข้อมูลผลการดำเนินงานสู่การเตรียมการที่จะดำเนินการในรอบต่อไป เช่น ในปีต่อไป หรือใช้กับโครงการต่อเนื่องอื่น และนำผลสรุปจัดทำรายงานผลการดำเนินงานแจ้งแก่ผู้เกี่ยวข้องให้ทราบ

การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผล และพัฒนาต่อเนื่องร่วมกับผู้ปกครอง และชุมชน พัฒนานักเรียนและพัฒนาซึ่งกันและกันตามวิถีชาวพุทธ ทั้งนี้สถานศึกษา สามารถจัดจุดเน้นหรือลักษณะเฉพาะของตนเองได้ตามความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาหรือบูรณาการการพัฒนากับกิจกรรมต่างๆ เช่น การพัฒนาคุณธรรม 4 ประการ (ภราดรธรรม) ตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้แก่สังฆะ ทมะ จันติ จาคะ

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถิปุทธ มีขั้นตอนสำคัญ เช่น การเตรียมการ เตรียมทั้งบุคลากรผู้เกี่ยวข้องแผนงาน ทรัพยากร ที่มุ่งเน้นสร้างศรัทธาและฉันทะในการพัฒนา การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบต่างๆ ที่จัดเพื่อ ส่งเสริม ให้เกิดความเจริญงอกงามหรือปัญญาคุณธรรม ในการพัฒนาผู้เรียน การดำเนินการพัฒนาทั้งผู้เรียนและบุคลากร ตามระบบไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้สภาพและองค์ประกอบที่จัดไว้ข้างต้น ขึ้นต่อมา คือ การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ด้วยท่าทีของความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ที่จะทำให้การพัฒนานักเรียนและงาน ดำเนินได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อจากนั้น มีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ด้วยอิทธิบาท ๔ และหลักอุปัฏฐาธรรม คือ ความไม่สั่น โดยในกุศลธรรม และความไม่ย่อท้อในการพากเพียร เป็นต้น ขึ้นสุดท้ายของกระบวนการบริหารแต่เป็นฐานสู่การพัฒนาในลำดับต่อไป คือ ขึ้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

ขั้นตอนการบริหารจัดการแสดงดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพ 2 ขั้นตอนการบริหารจัดการ โรงเรียนวิถิปุทธ

ที่มา: กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 29

แนวทางการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนการบริหารจัดการ โรงเรียนวิถิปุทธ สำหรับการดำเนินการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิปุทธมีขั้นตอนโดยสังเขป ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 30-37)

1) การเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวก ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ เช่น

1.1) การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถิปุทธนี้ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือฆราวาสที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้าเป็นฆราวาสควร

เป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา

1.2) การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธา และฉันทะในการร่วมกันพัฒนา โรงเรียนวิถีพุทธ ด้วยปัญญาเข้าใจทิศทางจากศรัทธาและฉันทะการพัฒนาร่วมกัน ความสำเร็จในการพัฒนาคาดหมายได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลายตั้งแต่วิธีทั่วไป เช่น การประชุมชี้แจง การสัมมนา จนถึงการประชุมสัมพันธที่ หลากหลาย การร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น

1.3) การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์ และแผนงาน ที่ชัดเจนทั้งระยะยาวในธรรมนูญสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการรายปีก็ตามที่ผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องกัน จะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

2) การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่างๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะนำสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาวิถีธรรม 4 ประการคือ

2.1) การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (สัปปุริสสังเสวะ)

2.2) การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี (สัทธัมมัส สวณะ)

2.3) การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม (โยนิโสมนสิการ)

2.4) ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม (ธัมมานุชัมมปฏิบัติ) สภาพและองค์ประกอบที่สำคัญที่จำเป็นต้องจัดส่งเสริมให้เกิดวิถีพุทธ มีตัวอย่าง เช่น

2.4.1) หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนวิถีพุทธควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง แนวคิดหนึ่งของการจัดคือ การบูรณาการหลักธรรมทั้งที่เป็นความรู้ (K) ศรัทธา ค่านิยม คุณธรรม (A) และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม (P) ในการเรียนการสอนโดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษา หรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้ หรือแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ครูจะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป

2.4.2) การเตรียมกิจกรรมนักเรียน ที่โรงเรียนต้องคิดและกำหนดให้เหมาะสมกับผู้เรียนของตนมากที่สุด ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลายทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน

ประจำสัปดาห์หรือประจำโอกาสต่างๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าโรงเรียนเลือกกำหนดและเตรียมการไว้ล่วงหน้า จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

2.4.3) การจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา ที่หมายครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณของสถานศึกษาซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสม และมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” ในชีวิตประจำวัน

2.4.4) การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ โดยผ่านการเตรียมการ การมอบหมาย การรับผิดชอบของบุคลากร ในการจัดกิจกรรมส่งเสริม หรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีเป็นกัลยาณมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การกระตุ้นทุกคนทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยมปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น

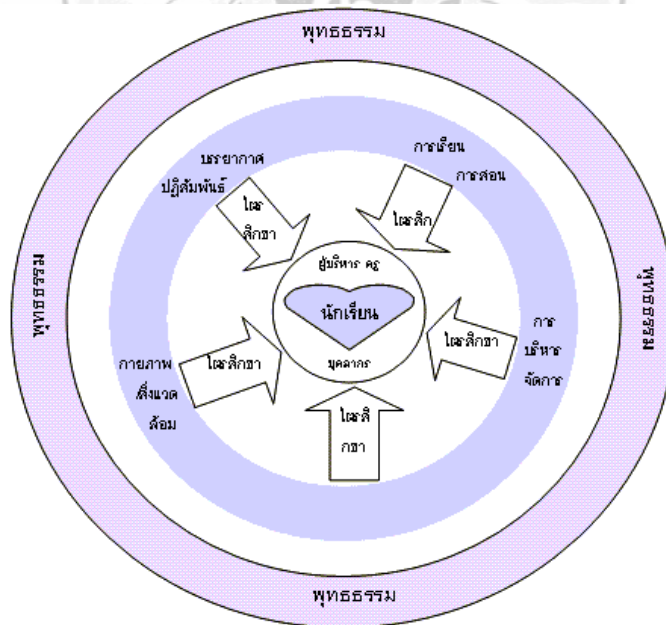
3) การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษา โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรม การเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่างๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต ที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด นอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้วสถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นยิ่งบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขามากเท่าไร จะส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขานี้จะดำเนินการได้ดีหากในขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ และขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิดดำเนินการได้อย่างดี เพราะต่างเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน

4) การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่อ งาน กิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้ คือ การนิเทศติดตามที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ฯลฯ การสนับสนุน ทั้งทรัพยากรข้อมูลและเครื่องมือต่างๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

5) การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนด เพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้นๆ มาพิจารณาแล้ว กำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนาอย่างเป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และอุปญญาตธรรม 2 (ความไม่สันโดษในกุศลธรรมและความไม่ระย่อในการพากเพียร) เป็นต้น

6) การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่งๆ อาจเป็น 1 ปี หรือ 3 ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมเป็นต้นและในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจนที่สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้นๆ และนำเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่น ๆ ต่อไป และในระบบประกันคุณภาพ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับในการดำเนินการและบริหารจัดการ

การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้ง 5 ด้าน ตามรายละเอียดข้างต้นสรุปประเด็นสำคัญเป็นแผนภาพได้ดังต่อไปนี้

ภาพ 3 ลักษณะรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ

ที่มา: กระทรวงศึกษาธิการ, 2547: 28

สรุปได้ว่า สภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธนั้นจะต้องมีการจัดสภาพที่ส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาวัตรธรรม 4 ประการ เน้นการจัดสภาพในทุกๆด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ โดยมีแนวคิดในการดำเนินงาน 5 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ด้านบริหารจัดการ แนวทางการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนของการบริหาร โรงเรียนวิถิพุทธนั้นต้องมีการเตรียมการ เตรียมบุคลากร กำหนดเป้าหมาย จัดสภาพและองค์ประกอบเป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่างๆ การพัฒนาตามระบบไตรสิกขา การดูแลสนับสนุนใกล้ชิดการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง และการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เพื่อสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงาน

4. โรงเรียนวิถิพุทธ ในจังหวัดตรัง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดโรงเรียนรูปแบบใหม่เป็นนโยบายและทิศทางในการพัฒนาการศึกษา จึงส่งผลกระทบต่อไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทุกแห่ง ทุกจังหวัดต้องดำเนินการพัฒนาโรงเรียนรูปแบบใหม่ในระดับโรงเรียน รวมถึงจังหวัดตรัง

บริบทจังหวัดตรัง

จังหวัดตรัง มีพื้นที่ 4,941 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ด้านฝั่งทะเลอันดามัน มีชายฝั่งยาว 119 กิโลเมตร มีเกาะจำนวน 46เกาะ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนินสูง ๆ ต่ำ ๆ สลับด้วยภูเขาใหญ่เล็กกระจายอยู่ทั่วไป บริเวณตอนกลางของจังหวัดมีพื้นที่ราบไม่มากนักสำหรับเป็นที่เพาะปลูกข้าว ส่วนทางทิศตะวันออกมีเทือกเขาบรรทัดยาวจากตอนเหนือจดตอนใต้ มีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม เป็นแหล่งท่องเที่ยวอันเป็นที่ชื่อเสียงทั้งในและต่างประเทศ และมีผลิตภัณฑ์จังหวัดเป็นที่รู้จัก ได้แก่ ขนมหักและหมูย่าง ที่ขึ้นชื่อ

จังหวัดตรัง แบ่งการปกครองออกเป็น 9 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ 57 ตำบล 721 หมู่บ้าน และมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 100 แห่ง เป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาล 14 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 85 แห่ง

จังหวัดตรังมีประชากรจำนวน 607,450 คน 175,972 หลังคาเรือน (ข้อมูล ณ 31 ธันวาคม 2549) นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 79 ศาสนาอิสลามร้อยละ 20 และอื่น ๆ มีการกระจายตัวของประชากรอยู่ในเขตเมือง ร้อยละ 17.6 และเขตชนบทร้อยละ 82.4อาชีพของประชาชนในจังหวัดตรังส่วนใหญ่ทำการเกษตรและประมง อันได้แก่ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน และกุ้งทะเลชาวจังหวัดตรังยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นศิลปวัฒนธรรมการแสดง เช่นหนังตะลุง มโนราห์ หรือวัฒนธรรมอาหาร ตลอดจนประเพณีการ

ไหว้เจ้า ถือสีกินผัก อันเป็นประเพณีโบราณที่สืบสานกันมาแต่บรรพบุรุษ (รายงานการติดตามผลตามเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษพ.ศ. 2550 จังหวัดตรัง, 2550)

สรุปได้ว่า จังหวัดตรังส่วนใหญ่มีประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธ มีวิถีชีวิตในการดำรงชีวิตตามขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นของชุมชนของจังหวัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบ 5 อำเภอ คือ อำเภอกันตัง อำเภอห้วยยอด อำเภอสิเกา อำเภอวังวิเศษ อำเภอรัษฎา ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 มีนักเรียน นักศึกษาในระบบโรงเรียนทุกสังกัด รวมทั้งสิ้น 41,835 คน ครู/อาจารย์ในระบบโรงเรียนทุกสังกัด รวมทั้งสิ้น 1,984 คน ตามภารกิจมีนักเรียนในสังกัดที่จะต้องรับผิดชอบ (สังกัด สพฐ.) จำนวน 25,822 คน ครู/อาจารย์ จำนวน 1,331 คน ซึ่งมีการจัดการศึกษาตั้งแต่ ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2554) ตามภารกิจมีสถานศึกษาที่ต้องรับผิดชอบจำนวน 148 แห่ง 2 สาขา มีการจัดการศึกษาตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และส่งเสริมสนับสนุนส่วนที่เป็นการศึกษาของเอกชน จำนวน 7 แห่ง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรังเขต 2, 2554)

วิสัยทัศน์

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 เป็นหน่วยงานการศึกษาในการจัดการส่งเสริมสนับสนุน และประสานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ประชากรวัยเรียนอย่างทั่วถึง มีคุณธรรม มีวิถีชีวิต ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

พันธกิจ

- 1) จัด ส่งเสริม สนับสนุน และประสานความร่วมมือกันในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง และเท่าเทียม
- 2) ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม มีความสำนึกในความเป็นชาติไทย และมีวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 3) พัฒนาระบบบริหารการจัดการศึกษาทั้งระบบ และกระจายอำนาจให้สถานศึกษาบริหารและจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) ส่งเสริม สนับสนุนเครือข่ายสถานศึกษา กลุ่มสถานศึกษา ศูนย์พัฒนาศักยภาพผู้เรียน และศูนย์เครือข่ายระดับจังหวัด ให้มีความเข้มแข็ง เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

เป้าประสงค์

- 1) ด้านโอกาสทางการศึกษา

1.1) ประชากรวัยเรียนได้รับโอกาสในการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมทั่วถึง และได้รับโอกาสในการศึกษาปฐมวัยอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนในระดับการศึกษาภาคบังคับ

1.2) ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส เด็กไร้รัฐ และผู้เรียนในพื้นที่พิเศษได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาปฐมวัยอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง

กลยุทธ์

- 1) ยกระดับคุณภาพผู้เรียนสู่มาตรฐานการศึกษาและพัฒนาผู้มีความสามารถพิเศษตามศักยภาพ
- 2) ยกระดับคุณภาพสถานศึกษาและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551
- 3) พัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพมีความสำนึกในความเป็นชาติไทยและมีวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 4) เพิ่มอัตราการเข้าเรียนในทุกระดับให้แก่เด็กทั่วไป ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส เด็กไร้รัฐ และผู้เรียนในพื้นที่พิเศษลดอัตราการออกกลางคันด้วยวิธีการที่หลากหลาย
- 5) ยกระดับคุณภาพครู และบุคลากรทางการศึกษาสู่มาตรฐานวิชาชีพ ส่งเสริมการวิจัย และการพัฒนานวัตกรรมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้
- 6) พัฒนาความพร้อมในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และสื่อสารให้แก่สำนักงานเขตพื้นที่และสถานศึกษาเพื่อการเรียนรู้และการบริหารจัดการ
- 7) พัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษา ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพรองรับการกระจายอำนาจโดยระดมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคมบนหลักธรรมาภิบาล
- 8) พัฒนาเครือข่ายสถานศึกษา กลุ่มสถานศึกษา ศูนย์พัฒนาศักยภาพผู้เรียน และศูนย์เครือข่ายระดับจังหวัดเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้สถานศึกษาในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 (2554) กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดรูปแบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ ตอบสนอง ความสามารถที่แตกต่างกันของบุคคล เพื่อนำพาเด็กและเยาวชนไทยก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลก อย่างไรก็ดีจำกัด โรงเรียนวิถิพุทธ เป็นหนึ่งใน 5 รูปแบบ ซึ่งจะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชน สามารถพัฒนาตามศักยภาพดังกล่าวสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ จุดเน้นในการพัฒนาประเทศ โดยผ่านการดำเนินงานของโรงเรียนซึ่งเป็นสถานที่ถ่ายทอดความรู้ และวัฒนธรรมที่ดีงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว เห็นสมควรเร่ง

ส่งเสริมเด็กและเยาวชนให้มีความรู้คู่คุณธรรม ด้วยการมุ่งจัดการเรียนรู้ให้มีความรู้ เชิงบูรณาการ สร้างทักษะชีวิตในการปฏิบัติตนในทุกด้านอย่างเหมาะสม

การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ได้เริ่มในปี พ.ศ. 2546 โดยเปิดโอกาสให้โรงเรียนที่สนใจสมัครเข้าร่วมโครงการ

ปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2554 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรังเขต 2 ได้มีโรงเรียนวิถีพุทธทั้งหมด จำนวน 71 โรงเรียน

รายชื่อโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรังเขต 2 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 71 โรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรังเขต 2, 2554) จำแนกตามอำเภอ ดังนี้

อำเภอกันตัง

- 1) โรงเรียนบ้านปาเต
- 2) โรงเรียนบ้านตะเคียนหลบฟ้า
- 3) โรงเรียนวัดสี่หารายฎร์ศรัทธา
- 4) โรงเรียนบ้านบางเตา
- 5) โรงเรียนบ้านกันตังใต้
- 6) โรงเรียนบ้านโคกยาง
- 7) โรงเรียนบ้านป่าเดียว
- 8) โรงเรียนบ้านนาเหนือ
- 9) โรงเรียนบ้านบางลึก
- 10) โรงเรียนบ้านหนองเสม็ด
- 11) โรงเรียนบ้านคลองคู
- 12) โรงเรียนบ้านทุ่งอิฐ
- 13) โรงเรียนบ้านย่านซื่อ
- 14) โรงเรียนประชาวิทยา
- 15) โรงเรียนบ้านบางหมากน้อย
- 16) โรงเรียนบ้านน้ำฉา

อำเภอห้วยยอด

- 17) โรงเรียนบ้านเขาพรูเสม็ด
- 18) โรงเรียนบ้านคลองคู
- 19) โรงเรียนวัดศรีรัตนาราม

- 20) โรงเรียนวัดคีรีวิหาร
 - 21) โรงเรียนบ้านป่ายาง
 - 22) โรงเรียนบ้านคานดั่ง
 - 23) โรงเรียนบ้านหนองปรือ
 - 24) โรงเรียนบ้านหนองหมอ
 - 25) โรงเรียนวัดควนไทร
 - 26) โรงเรียนบ้านทุ่งศาลา
 - 27) โรงเรียนวิวัฒน์วิทยา
 - 28) โรงเรียนท่าजू (ต.ช.ค.อุปถัมภ์)
 - 29) โรงเรียนบ้านลำกูรา
 - 30) โรงเรียนบ้านห้วยน้ำเย็น
 - 31) โรงเรียนบ้านเกาะเต่า
 - 32) โรงเรียนบ้านควนพญา
 - 33) โรงเรียนบ้านไสมะม่วง
 - 34) โรงเรียนวัดเขา
 - 35) โรงเรียนวัดปากแจ่ม
 - 36) โรงเรียนวัดกาญจนบริรักษ์
 - 37) โรงเรียน บ้านน้ำพราย
 - 38) โรงเรียนบ้านทุ่งยางงาม
- อำเภอสิเกา**
- 39) โรงเรียนกมลศรี
 - 40) โรงเรียนบ้านโดน
 - 41) โรงเรียนบ้านบ่อหิน
 - 42) โรงเรียนวัดเจริญร่มเมือง
 - 43) โรงเรียนบ้านพรูจูด
 - 44) โรงเรียนบ้านผมเด็น
 - 45) โรงเรียนบ้านไร่ออก
 - 46) โรงเรียนวัดไม้ฝาด
 - 47) โรงเรียนบ้านห้วยต่อ
 - 48) โรงเรียนบ้านสายควน

49) โรงเรียนบ้านกึ่งกลอง

อำเภอวังวิเศษ

50) โรงเรียนวัดน้ำคำ

51) โรงเรียนบ้านคลองโตน

52) โรงเรียนบ้านเขาโอน

53) โรงเรียนบ้านหนองชุมแสง

54) โรงเรียนบ้านจิก

55) โรงเรียนบ้านบางพระ

56) โรงเรียนบ้านหน้าเขา

57) โรงเรียนบ้านหนองคล้า

58) โรงเรียนสวนป่าประชาอุปถัมภ์

59) โรงเรียนบ้านในปาง

60) โรงเรียนวัดทุ่งใหญ่

61) โรงเรียนบ้านหลังเขา

อำเภอรัชฎา

62) โรงเรียนวัดเขาพระ

63) โรงเรียนบ้านหนองศรีจันทร์

64) โรงเรียนบ้านหนองม่วง

65) โรงเรียนบ้านทอนเหเรียน

66) โรงเรียนบ้านหนองบัวน้อย

67) โรงเรียนบ้านหนองบัว

68) โรงเรียนบ้านโพธิ์น้อย

69) โรงเรียนวัดควนเมา

70) โรงเรียนบ้านไทรบ่วง

71) โรงเรียนบ้านลำช้าง

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถีพุทธ มีดังต่อไปนี้

5.1 งานวิจัยในประเทศ

นรา ตรีธัญญา (2543: 56-58) ได้วิจัยเรื่อง การนำหลักธรรมวิชาพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ และศึกษาเปรียบเทียบ จำแนกตามเพศและขนาดโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่าการนำหลักธรรมวิชาพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของนักเรียนอยู่ในระดับมาก นักเรียนหญิงและนักเรียนชายนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนหญิงมีระดับการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้มากกว่านักเรียนชาย นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ ใหญ่พิเศษ มีการนำหลักธรรมวิชาพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ไม่แตกต่างกัน

ประเวศ แจ่มประดิษฐ์ (2544: 72-75) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานตามมาตรฐานการบริหารโรงเรียนตามความคิดเห็นของบุคลากรในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรที่มีสถานะผู้บริหารกับครูผู้สอนและบุคลากรในโรงเรียนที่จัดการศึกษา 2 ระดับ กับ 3 ระดับ เกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงานตามมาตรฐานการบริหารโรงเรียน 5 มาตรฐาน ได้แก่ 1) การใช้แผนเป็นเครื่องมือในการบริหารงาน 2) การสนับสนุนบุคลากรให้เกิดความมุ่งมั่นในการพัฒนา 3) การจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน 4) การประสานความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ เพื่อพัฒนาโรงเรียน 5) การประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารงานตามมาตรฐานการบริหารโรงเรียนตามความคิดเห็นของบุคลากรในโรงเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3 มาตรฐาน คือ มาตรฐานที่ 1, 2, 3, และระดับปานกลาง 2 มาตรฐาน คือมาตรฐานที่ 4 และ 5 ประสิทธิภาพการบริหารงานตามมาตรฐานการบริหารโรงเรียนตามความคิดเห็นของบุคลากรในโรงเรียนที่มีสถานะผู้บริหารกับครูผู้สอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ประสิทธิภาพการบริหารงานตามมาตรฐานการบริหารโรงเรียนตามความคิดเห็นของบุคลากรในโรงเรียนที่จัดการศึกษา 2 ระดับ กับ 3 ระดับ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

โสธรรักษ์ ชุนรักญาติ (2546: 264-267) ได้ศึกษาการดำเนินงานการจัดหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการเตรียมการจัดหลักสูตร โรงเรียนวิถีพุทธมีการจัดหาที่ปรึกษา จัดหาแหล่งศึกษา จัดหาเอกสารข้อมูล การจัดเตรียมบุคลากร การเตรียมคณะกรรมการสถานศึกษา การเตรียมนักเรียน การเตรียมผู้ปกครอง ชุมชน การกำหนดธรรมเนียมสถานศึกษาและ

การจัดแผนปฏิบัติการ ไม่พบปัญหาในการเตรียมการจัดหลักสูตร ด้านการดำเนินงานการจัดหลักสูตร โรงเรียนวิถิปุทธ มีการจัดหลักสูตรสถานศึกษาโดยการเพิ่มเติมพุทธธรรมเป็นจุดเน้นของสถานศึกษาที่สะท้อนการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) แบบบูรณาการ การจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้นั้นเน้นการนำพุทธธรรมมาเป็นเกณฑ์ตรวจสอบการเรียนรู้ การปฏิบัติหรือการเชื่อมโยงการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ มีการกำหนดกิจกรรมนักเรียน โดยเน้นส่งเสริมการ “กิน อยู่ ดู ฟังเป็น” การจัดสภาพกายภาพของสถานศึกษา มีการจัดสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาที่ชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ เน้นการจัดกิจกรรมส่งเสริม “กิน อยู่ ดู ฟังเป็น” การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรเน้นการประสานความร่วมมือกับวัด/คณะสงฆ์และชุมชนในการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งกาย (กายภาวนา) ความระพุดิ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) และปัญญา (ปัญญาภาวนา) มีการพัฒนาบุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยส่งเสริมการศึกษาและการปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง มีการนิเทศ ติดตามอย่างสม่ำเสมอและมีการสนับสนุนทรัพยากรโดยการจัดหาข้อมูลทางวิชาการเพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้ ไม่พบปัญหาในด้านการดำเนินการจัดหลักสูตร ด้านการติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตร โรงเรียนวิถิปุทธมีการดำเนินการติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตร โดยการสอบถามจากรองผู้บริหารสถานศึกษา ฝ่ายวิชาการและครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ จากแผนปฏิบัติการของสถานศึกษาและสังเกตจากการปฏิบัติงานของครูผู้สอน มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน การจัดหลักสูตรตลอดทั้งปีการศึกษา และมีการเผยแพร่ผลการดำเนินงานการจัดหลักสูตร โดยการจัดนิทรรศการเผยแพร่ผลการดำเนินงานและจัดตั้งองค์กรความร่วมมือทางการเป็นผู้นำการจัดการศึกษาแนวพุทธ ไม่พบปัญหาในการติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตร

นางลัญจณ์ ยุทธสุทธิพงศ์ (2549) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาสภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธ เขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า การจัดสภาพในโรงเรียนวิถิปุทธ เขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ โดยภาพรวม มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลางคือ ด้านอื่นๆ นอกนั้นมีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุดคือ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ด้านการเรียนการสอน ด้านกายภาพ ด้านวัตถุประสงค์โครงการ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต และด้านการบริหารจัดการ สถานศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการบริหารจัดการ และด้านอื่นๆ มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับ ปานกลาง ตามลำดับ นอกนั้นมีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก สำหรับสถานศึกษาในจังหวัดชัยภูมิและบุรีรัมย์ โดยภาพรวม พบว่า มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็น

รายด้าน พบว่า ด้านอื่นๆ มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง นอกนั้นมีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ส่วนสถานศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวม พบว่า มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านอื่นๆ สถานศึกษาที่ตั้งในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาล มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านอื่นๆ มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง นอกนั้นมีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นว่า สถานศึกษามีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านอื่นๆ มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง นอกนั้นมีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ส่วนประธานกรรมการโรงเรียน มีความคิดเห็นว่า สถานศึกษามีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านอื่นๆ และด้านวัตถุประสงค์โครงการ มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง นอกนั้นมีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ผู้ที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีมีความคิดเห็นว่า สถานศึกษามีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านอื่นๆ และด้านวัตถุประสงค์โครงการ มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง นอกนั้นมีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมากสำหรับผู้ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี โดยภาพรวม มีความคิดเห็นว่า สถานศึกษามีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านการบริหารจัดการและด้านอื่นๆมีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลางนอกนั้นมีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ส่วนผู้ที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี โดยภาพรวม มีความคิดเห็นว่า สถานศึกษามีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านอื่นๆ มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง นอกนั้นมีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก

ฉัฐวุฒิ อรุณพานิช (2548) ได้ศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิพุทธ ด้านการจัดวิถิพุทธสู่การเรียนรู้ ด้านกิจกรรมเสนอแนะและพัฒนา ด้านการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรโรงเรียนวิถิพุทธ และด้านการถือกุศลสัมพันธ์โรงเรียนวิถิพุทธ อยู่ในระดับมาก ปัญหาการดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชรเขต 1 ทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิพุทธ ด้านการจัดการวิถิพุทธสู่การเรียนรู้ ด้านกิจกรรมเสนอแนะและพัฒนา ด้านการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรโรงเรียนวิถิพุทธและด้านการถือกุศลสัมพันธ์โรงเรียนวิถิ

พุทธ ในภาพรวมพบว่ามีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง แนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ทั้ง 5 ด้านมีดังนี้ 1) ระดมความคิดจากทุกฝ่าย สำรวจ วิเคราะห์ภารกิจ สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก เพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ 2) ผู้บริหาร ครู บุคลากรและกรรมการสถานศึกษาร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ แนวทางดำเนินการ พันธกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษาตามแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธอย่างชัดเจนตามสภาพและความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น 3) จัดทำแผนปฏิบัติการ/โครงการ เพื่อเป็นเครื่องมือในการบริหารงานตามแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ ทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว 4) กำหนดหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ โดยเน้นหลักไตรสิกขาให้สอดคล้องกับนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ และหลักสูตรแกนกลาง 5) พัฒนาบุคลากรให้เข้าใจหลักเกณฑ์และแนวทางการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ ตลอดจนการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน 6) จัดการเรียนการสอนและกิจกรรมทางพุทธศาสนาโดยเชิญพระสงฆ์หรือผู้ที่มีความรู้ทางศาสนาในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร 7) จัดกิจกรรมประจำวันอย่างหลากหลาย ต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิต โดยเน้นให้ผู้เรียนรู้จักฝึกปฏิบัติจนเป็นนิสัย ทั้งด้านความประพฤติ สมာธิ และปัญญาให้เกิดการพัฒนาทั้ง 3 ด้านไปพร้อมๆกัน 8) มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นประจำ 9) มีการจัดกิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพุทธศาสนาทั้งในโรงเรียนและในชุมชน 10) การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้บริหาร ครูและบุคลากรในโรงเรียนตามแนวทางวิถีพุทธ 11) วางแผนพัฒนาบุคลากรโดยการสร้างศรัทธา สร้างความเข้าใจด้วยวิธีที่เหมาะสมกับลักษณะของบุคลากร 12) พัฒนาบุคลากรให้เข้าใจหลักแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธตลอดจนการปฏิบัติเป็นกัลยาณมิตรกับทุกคน 13) เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาตามแนวทางวิถีพุทธในทุกด้าน โดยเฉพาะการพัฒนานักเรียน 14) จัดประชุมเพื่อสร้างความตระหนักและความเข้าใจแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนให้เกิดกับผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ทราบวัตถุประสงค์และแนวทางปฏิบัติที่มีผลต่อพฤติกรรมอันพึงประสงค์ของนักเรียน 15) สถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน ดำเนินกิจกรรมร่วมกันในวันสำคัญทางพุทธศาสนาและวันตามประเพณี

มณฑกาญจน์ ทองใย (2549) ได้ศึกษา การพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยกลุ่มตัวอย่างได้จาก การสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนจำนวน 60 คน การสัมภาษณ์และการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 23 รูป/คน และการหาความเหมาะสมในการนำรูปแบบไปปฏิบัติโดยผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน จำนวน 719 คน ผลของการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียน

วิถิปุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสรุปได้ดังนี้ ด้านโครงสร้างการบริหารงาน ได้แก่การ กำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารอย่างชัดเจน สามารถปรับปรุงโครงสร้างขององค์กรให้ สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนที่เปลี่ยนไป ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารและคณะกรรมการ สถานศึกษา คณะครูนักเรียน ผู้ปกครอง พระสงฆ์ องค์กรทางราชการและองค์กรในชุมชน ด้าน บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา องค์กรทางราชการและองค์กรในชุมชน ร่วมกันรับผิดชอบ ในการดูแลเยาวชนให้ประพฤติตนเป็นคนดี ด้านกระบวนการดำเนินงาน มีการสรุปและรายงานผล การดำเนินงานตาม โครงการอย่างสม่ำเสมอ ด้านผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ โดยการสร้างเยาวชนให้ มีขันติ มีความอดทน อดกลั้น มีวิริยะอุตสาหะ รู้จักการให้และทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นหมู่คณะได้

อัมพร บำรุงผล (2549: 96-98) ได้วิจัยเรื่องการบริหารโรงเรียนวิถิปุทธของสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารโรงเรียนวิถิปุทธดีเด่น และวิถิปุทธทั่วไปของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 3 ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและ ปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้าน บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ เมื่อเปรียบเทียบการบริหาร โรงเรียนวิถิปุทธดีเด่นกับ โรงเรียนวิถิปุทธ ทั่วไปของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 3 ทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วุฒิชัย วีระวัฒน์ (2549: 62-64) ได้วิจัยเรื่อง การดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธของ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมมีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจาก มากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ การ ดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐานในจังหวัดลพบุรี จำแนกตามตำแหน่ง ในภาพรวมด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้าน ผลผลิต และด้านผลกระทบ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ การดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธ ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดลพบุรี ใน ภาพรวมปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ แตกต่างกันอย่างไม่มี นัยสำคัญทางสถิติ

ศิริวรรณ เสนารักษ์ (2549) ได้วิจัยเรื่อง การ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ภาวะผู้นำ และมนุษย์สัมพันธ์อยู่ในระดับมาก การดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธ ผู้บริหารสถานศึกษามีการดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธทั้ง 6 ชั้น ได้แก่ ชั้นเตรียมการ ชั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ชั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบ ไตรสิกขา ชั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ชั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง ชั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ อยู่ในระดับมาก คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่เกี่ยวกับวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษย์สัมพันธ์มีความสัมพันธ์กับการดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ภาวะผู้นำ และวิสัยทัศน์สามารถร่วมกันพยากรณ์การดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ได้ร้อยละ 49 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ณัฐกิตติ ศรีสันต์ (2548) ได้ศึกษา ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธด้านกายภาพ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาที่พบคือ ความพอเพียงของอาคารสถานที่การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้ดูแลอาคารสถานที่ และการจัดการสอนพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาที่พบคือความมีอิสระในการจัดกิจกรรมของนักเรียน ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตรเพื่อฝึกอบรมให้เกิดการกิน อยู่ดี พึ่งเป็น ตามหลักไตรสิกขา และการได้รับประโยชน์จากการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ด้านการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาที่พบคือ การนำเทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน การส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการวิเคราะห์และแก้ปัญหา และการนำครูไปศึกษาดูงานที่จัดการศึกษา ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาที่พบคือ การส่งเสริมบรรยากาศใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ การแสดงความเคารพต่อครู ทั้งต่อหน้าและลับหลัง และการส่งเสริมให้ครูได้ปฏิบัติธรรมในโอกาสสำคัญ ด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับปานกลางปัญหาที่พบคือ การจัดหาเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อใช้ในการบริหารโรงเรียน การจัดทำข้อมูลสารสนเทศในการบริหารและการจัดการศึกษา ให้มีความสอดคล้องกับองค์กรทุกระดับ และการจัดทำระบบสารสนเทศ มีความเป็นปัจจุบันเพื่อใช้ในการบริหารโรงเรียน เปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกตามสถานภาพการดำรงตำแหน่งขนาดของโรงเรียน และวุฒิการศึกษา โดยรวมและรายด้าน พบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แนวทาง การพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าโรงเรียนวิถีพุทธจะประสบความสำเร็จต้อง

พัฒนาที่ตัวบุคลากร คือครูก่อน ครูต้องเป็นครูวิถีพุทธจริง ๆ วิถีพุทธเป็นเรื่องของจิตใจ เป็นนามธรรม ถ้าไม่พัฒนาบุคลากร คือครูก่อน ก็จะต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กันกับนักเรียน

ลภากัทร พลสิทธิ์ (2551) ได้ศึกษา ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1-7 ผลการศึกษาพบว่า 1) ปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1-7 มีปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดวิถีพุทธสู่การเรียนรู้ ด้านการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ และด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา มีปัญหาการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการถือกุศลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน 2) การเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1-7 จำแนกตามสถานภาพโรงเรียนวิถีพุทธ โดยภาพรวมมีปัญหาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการถือกุศลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธ และชุมชน ด้านการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรโรงเรียนวิถีพุทธ และด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา ยกเว้นด้านการจัดวิถีพุทธสู่การเรียนรู้ มีปัญหาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) แนวทางการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ 3.1) ด้านบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนควรกำหนดปฏิทินการประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธไว้อย่างชัดเจน พร้อมกับแจ้งให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ 3.2) ด้านการจัดวิถีพุทธสู่การเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องหมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมพร้อมกับ กำกับ นิเทศ ติดตาม การดำเนินงานของฝ่ายวิชาการในการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน 3.3) ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา ครูควรเปลี่ยนสถานที่ไปจัดกิจกรรมที่วัด ศาลาประชาคม สวนป่าโรงเรียน หรือ ห้องจริยธรรม และบริเวณวัดที่มีบรรยากาศใกล้เคียงกับธรรมชาติ 3.4) ด้านการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนควรนิมนต์พระสงฆ์ที่มีประสบการณ์ทางการสอน มีความรู้ทางด้านการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ มาเป็นพระวิทยากรช่วยสอนรายวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน 3.5) ด้านการถือกุศลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน โรงเรียนควรต้องสร้างองค์กรเครือข่ายผู้ปกครองในชุมชน ให้ผู้ปกครองดูแลช่วยเหลือนักเรียนขณะดำเนินชีวิตอยู่ที่บ้าน และสร้างกลุ่มแกนนำนักเรียนผู้ประพฤติดี

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Johnson (1977, 2769-A) ได้ศึกษาการใช้ทีมงานร่วมกันรักษาวินัยด้านต่างๆของโรงเรียน และจัดกลุ่มให้คำปรึกษาของครูเพื่อช่วยลดพฤติกรรมทำผิดต่างๆ และส่งผลต่อการหยุดและเลิกพฤติกรรมนั้น ๆ นอกจากนี้ยังได้สอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารที่มีต่อการจัดทีมงานร่วมกันรักษาระเบียบวินัย และจัดกลุ่มมาเพื่อให้คำปรึกษาของครูว่าจะช่วยป้องกันปัญหาการทำผิดวินัยซึ่งจะทำให้โรงเรียนล้มเหลว โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้อำนวยการ 180 โรงเรียน ผู้บริหารทุกคนเห็นด้วยว่าทีมงานร่วมกันรักษาวินัย และการจัดกลุ่มให้คำปรึกษาของครูช่วยลดปัญหา การทำผิดวินัย และช่วยปรับปรุงพฤติกรรมของนักเรียน และลดเลิกพฤติกรรมที่ผิดวินัย มีความสัมพันธ์กับความเห็นของผู้บริหารต่อประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานทั้งสองอย่าง

Killion (1977, 4612-A) ได้ศึกษาวิธีการและเครื่องมือที่ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในอินเดียใช้ในการจัดการเกี่ยวกับระเบียบวินัยของโรงเรียน การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจวิธีการและเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการจัดการเกี่ยวกับนักเรียนที่ประพฤติผิดวินัย จากการศึกษาพบว่าวิธีการที่ใช้ได้ผลดี คือ การพูดคุยทางโทรศัพท์ วิธีการที่ได้ผลน้อยที่สุดคือ การกักขังหน่วงเหนี่ยวและสาเหตุเบื้องต้น ของปัญหาคือ ผู้ปกครองขาดความเอาใจใส่ และปัญหาที่สำคัญอันดับหนึ่งของการประพฤติผิดระเบียบวินัย คือ ความเมินเฉย ไม่เอาใจใส่นักเรียน และเมื่อเปรียบเทียบ ตามขนาดของโรงเรียนพบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่มักมีปัญหาด้านการประพฤติผิดวินัยมากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก

แมคมุลลัน (McMullen, 1985, p. 616-A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับวินัยและระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตเมือง เพื่อเน้นการพัฒนาวัยรุ่น พบว่า ปัญหาทางวินัยส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการจัดกิจกรรมและการบริหารจัดการของโรงเรียน เพราะนักเรียนต้องการสิ่งแวดล้อมที่ดี ยืดหยุ่นได้ ต้องการให้โรงเรียนสนใจเอาใจใส่นักเรียน และมีระเบียบวินัย ผลการวิจัยสนับสนุนให้โรงเรียนจัดระบบอย่างมีประสิทธิภาพโดยฝึกครูให้มีการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีในการเรียนการสอน สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นภายในโรงเรียน กำหนดความรับผิดชอบต่อปัญหาโดยการให้คำปรึกษา กำหนดแนวทางของพฤติกรรม หรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ กำหนดให้นักเรียนหยุดพักการเรียนชั่วคราว เพื่อวางแผนพัฒนาผู้ทำผิดบ่อยๆ แต่ละคนเป็นอย่างดี และให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมรับรู้และเกี่ยวข้องในการรักษาระเบียบวินัยของโรงเรียน

จากการศึกษางานวิจัยต่างๆ สรุปได้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธ มีแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนและงานโรงเรียนวิถีพุทธ 5 ด้าน คือด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ ซึ่งการดำเนินงาน 5 ด้าน นี้มีจุดเน้นในการพัฒนาทั้งระบบของโรงเรียน และเป็นกรอบกำหนด ด้านหลักการ แนวทาง

กลางของกระทรวงศึกษาธิการที่ใช้เป็นหลักทั่วประเทศ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริงตามระบบไตรสิกขาอย่างชัดเจน และครอบคลุม เมื่อสถานศึกษาดำเนินการทั้งระบบแล้วจะก่อให้เกิดผลต่อเนื่องและส่งผลดีต่อสังคมในวงกว้าง คือ บ้าน (ผู้ปกครอง ชุมชน) วัด ราชการอื่น และโรงเรียน ได้รับประโยชน์เกิดความสามัคคีที่ร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนและสังคมตามวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง

